

LUNDS
UNIVERSITET

Kontroll i anstaltsmiljö?

Statlig-, social- och självkontroll av transpersoner inom Kriminalvården

Av: Emil Nilsson

LUNDS UNIVERSITET
Rättssociologiska institutionen

Kandidatuppsats (RÄSK02)
Vårtermin 2019

Handledare: Måns Svensson

Examinator: Eva Friis

Abstract

International studies suggest that transgender prisoners are a conundrum for the prison and probation systems when it comes to both management and housing, are at risk of victimization by both inmates and prison staff and that this might impact on transgender inmates' gender expression or gender identification. There are no studies on transgender inmates' contact with the Swedish prison and probation service. By defining transgenderism as a deviation to the actor's perception of the expectations to his/her gendered actions, held by the surrounding people, this paper applies a perspective of control to examine if transgender inmates' gender expression or gender identification are being controlled inside Swedish prisons. By applying a juridical method to understand the rules regarding inmate housing, and by interviewing staff at the Swedish prison and probation service, the potential impact by three different controllers has been examined; the state, social forces and actors' self-control. The results suggest that the Swedish prison and probation service might have great power of controlling inmates' gender identity. Further, the social group of inmates might place negative sanctions, and the hierarchical structures might allow disciplinary punishment on transgender inmates', at least in prisons for men. The interviews did not give any implications that prison staff would be involved in any negative sanctioning, instead, suggestions are made that prison personal might provide support. Any conclusions as to whether the primary actor might apply self-control were not able to be drawn out of the empirical material.

Nyckelord: Anstalt, kontroll, Kriminalvården, könsuttryck, transpersoner

Förkortningsordlista

MtF/FtM: Male to female/Female to male

Kvinsp: Kriminalvårdsinspektör

KVC: Kriminalvårdschef

RFSL: Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1. Bakgrund	5
1.2. Problemformulering och syfte	6
1.3. Rättssociologisk relevans.....	7
1.4. Avgränsningar	8
2. Tidigare forskning	8
2.1. Deskriptiv redogörelse	8
2.2. Tematisk redogörelse	9
2.3. Kunskapsluckor	12
3. Vem är transperson? – en definition	12
4. Teori	14
4.1. Det disciplinära rummet	14
4.2. Kontroll	15
5. Metod.....	16
5.1. Insamlingsmetod	16
5.1.1. Delstudie 1 – Systematisk forskningsöversikt	16
5.1.2. Delstudie 2 – Tolkning av gällande regelverk	17
5.1.3. Delstudie 3 - Intervjuer	17
5.2. Analysmetod	18
5.2.1. Delstudie 1 – Systematisk forskningsöversikt	18
5.2.2. Delstudie 2 – Tolkning av gällande regelverk	18
5.2.3. Delstudie 3 - Intervjuer	19
5.3. Etiska överväganden.....	19
5.4. Operationalisering av teori.....	20
6. Tolkning av gällande regelverk rörande placering i anstalt	21
7. Resultat och analys	26
7.1. Kontroll vid Kriminalvårdens placeringsbeslut?.....	26

7.2. Kontroll utövat av den sociala gruppen?	29
7.2.1. Medintagna	29
7.2.2. Personal.....	32
7.3. Förekomsten av självkontroll?	33
8. Slutsatser.....	35
Källförteckning	38
<i>Lagrum</i>	42
Bilaga 1 – Sökmotod och urvalskriterier	43
Bilaga 2 – Analysschema	44
Bilaga 3 – Intervjuguide	45

1. Inledning

1.1. Bakgrund

Kriminalvården är en rättsvårdande myndighet med ansvar att verkställa några av de i domstolen utdömda straffen för brott. Ett av Kriminalvårdens verksamhetsområden är anstaltsorganisationen. På anstalt verkställer, med några undantag, de personer som i domstolen blivit tilldömda fängelsestraff sitt straff. I Sverige finns 45 anstalter inom vilka nästan 4 000 klienter verkställer straff (Kriminalvården, u.å. a). Kriminalvårdens anstalter delas upp i olika kategorier genom säkerhetsklass och kön.

I Kriminalvårdens etiska kod går att läsa att respekt för allas lika värde är grunden i det professionella bemötande till såväl kollegor som klienter som är grunden i deras arbete (Kriminalvården, u.å. b: 5-6). Detta innebär en nolltolerans mot trakasserier, kränkningar eller diskriminering baserat på kön eller könsöverskridande identitet eller uttryck med mera. Hot eller våld tolereras inte och ska så långt det är möjligt förhindras.

Kriminalvårdens arbete mot allas lika värde och HBTQ-personers ställning kan sägas ta form genom *Riktlinjer för Kriminalvårdens arbete mot diskriminering* (Se, Kriminalvården, 2008), där det fastslås att varken medarbetare eller klienter ska utsättas för diskriminering för bland annat deras könsuttryck eller könsidentifiering, och Kriminalvårdens strategi, handlingsplan och stödmaterial för arbetet med HBTQ-frågor (Se, Kriminalvården, 2017a; Kriminalvården 2017b; Kriminalvården, 2017c), där det normkritiska förhållningsättet implementeras. Detta bygger bland annat på att alla ska bemötas likvärdigt och ges trygghet från diskrimineringar och andra kränkningar (Kriminalvården, 2017a). Med bakgrund i Kriminalvårdens etiska kod och övriga arbete mot diskriminering och med HBTQ-frågor bör det således gå att hävda att grunden i Kriminalvårdens arbete är att alla klienter, oavsett hur de identifierar sig själva eller väljer att uttrycka sitt kön, ska behandlas lika.

Svenska vetenskapliga studier på transpersoners kontakt med Kriminalvården saknas helt. I USA har däremot intagna transpersoners situation i fängelset studerats genom flera olika studier. Brown (2014) pekar på flera områden i fängelset där intagna transpersoner möter motstånd. Genom självrapportering författaren identifierat närmare 20 olika problemområden, där dåliga erfarenheter av sjukvårdskontakt, socialt utanförskap, juridiska svårigheter och olika former av övergrepp var de vanligaste områden som personerna vittnade om.

1.2. Problemformulering och syfte

Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoner och queeras rättigheter (RFSL) lyfter fram att det i samhället finns en norm om att individen förväntas identifiera sig utifrån en binär syn på kön (man eller kvinna). Att tänka normkritiskt är enligt RFSL:s definition om att åskådliggöra normer för att ifrågasätta dem, att undersöka de fördelar som finns för individer som följer normen, samt att studera individens position i samhället (RFSL, 2015a).

Heteronormativa föreställningar kan enligt regeringens strategi utgöra ett hinder för HBT-personers delaktighet i samhället (Arbetsmarknadsdepartementet, u.å.). Jämställdhetsplanen som regeringen ställt upp handlar om att alla människor, oavsett kön, könsidentitet eller uttryck, ska ha samma möjligheter att forma sina egna liv. På samma sätt går det i *Stödmaterial till Kriminalvårdens strategi och aktivitetsplan för arbetet med hbtq-frågor* (Kriminalvården 2017c: 5-6) att läsa hur samhället i stort bygger på ett heteronormativt tänkande, med utgångspunkt i en syn på en binär könsuppdelning. Denna norm får extra stort utslag i den kriminella sfären som ofta förknippas med en traditionell manlig norm om makt, styrka och hårdhet.

Genom att internationella studier pekat på att intagna transpersoner möter motstånd inom fängelsevärlden, att svenska vetenskapliga studier på ämnet saknas, samt att Kriminalvårdens arbete ska utgå från att alla klienter ska ha samma förutsättningar till kontakt med myndigheten, är det intressant att undersöka hur transpersoners situation i svenska anstalter ser ut. Det kommer i denna studie argumenteras för att en transperson är en person som genom könsidentifiering eller könsuttryck avviker från omgivningens förväntningar på individens beteende och därmed blir en normbrytande aktör.

I enlighet med hur Larsson och Backman (2011) betraktar social kontroll som både ett samhällsteoretiskt perspektiv och ett sätt att se på världen, men också som en uppsättning enskilda företeelser som går att studera empiriskt, kommer denna studie tillämpa social kontroll som ett perspektiv där olika potentiella former av kontroll av intagna transpersoner i anstaltsmiljön studeras. Social kontroll används således som ett analytiskt verktyg, vilket möjliggör studiet av intagna transpersoners kontakt med Kriminalvården och vistelse på svenska anstalter. Det kommer i denna studie undersökas om Kriminalvården genom placeringsbeslutet bidrar till en kontroll och disciplinering av individens könsuttryck eller könsidentitet. Det kommer också undersökas om den sociala omgivningen, det vill säga

medintagna eller personal utövas social kontroll eller disciplinering och slutligen ifall aktören själv kontrollerar sitt beteende.

Den här studien syftar till att utifrån ett kvalitativt perspektiv generera ny kunskap och förståelse som kan ligga till grund för Kriminalvårdens och andra myndigheters arbete med HBTQ-frågor, så att myndigheterna i möjligaste mån kan utveckla arbetsmetoder som motverkar diskriminering. Ett sekundärt syfte är att bidra till den rättssociologiska kunskapen om hur social kontroll i slutna miljöer såsom anstalter, riskerar att utvecklas på ett kontraproduktivt sätt i förhållande till organisationens värderingar.

De frågeställningar som studien avser att ge svar på är:

- Hur kan reglerna rörande placering i anstalt tolkas för att bidra till att skapa en formell kontroll, som kommer till uttryck genom anstaltssystemets uppbyggnad utifrån ett binärt perspektiv på könsidentitet och könsuttryck?
- Hur uppfattar och beskriver företrädare för kriminalvården den formella, informella och självkontroll som kommer till uttryck genom anstaltssystemets uppbyggnad utifrån ett binärt perspektiv på könsidentitet och könsuttryck?

1.3. Rättssociologisk relevans

Rättssociologin dras med vad Baier och Svensson (2009: 23-25) kallar ett dubbelt studieobjekt, det vill säga både rätten och samhället. Denna uppfattning överensstämmer med Thomas Mathiesens som menar att det bland annat är rättssociologins uppgift att studera hur samhället påverkar rätten, hur rätten påverkar samhället och växelverkan mellan dessa båda funktioner (Mathiesen, 2005: 23-147). För att kunna studera detta dubbla studieobjekt argumenterar Baier och Svensson (2009) för att rättssociologin ska vara en vetenskap om normer, med en normdefinition som accepteras av såväl rättsvetenskapen som samhällsvetenskapen (*se kapitel 3 för denna definition*). Att rättssociologin handlar om normer och om växelverkan mellan rätten och samhället (det sociala) pekar även Baier, Nafstad och Svensson (2018: 14) på. I den fyrdimensionella norm-modellen adderas dock ytterligare en aspekt, nämligen att både de legala och sociala normerna har en faktisk dimension, där samspelet mellan de fyra normativa dimensionerna kan studeras som växelverkan. Denna studie ges sin rättssociologiska relevans genom att med hjälp av kontrollteori åskådliggöra sådan växelverkan mellan normativa uppfattningar och mänskligt beteende, men även mellan formell lagstiftning och mänskligt beteende.

1.4. Avgränsningar

Studien avgränsar sig till att, utifrån Ellicksons modell (*se kapitel 4.2*), enbart fokusera på tre nivåer av beteenden och den potentiella förekomsten av kontroll från tre olika kontrollanter. De kontrollanter som studien kommer fokusera på är staten (Kriminalvården), den sociala gruppen (medintagna och personal) samt aktören själv (självkontroll).

Vid studiet av Kriminalvårdens placeringsförfarande och dess kontrollaspekter kommer reglerna rörande hur placeringsbeslutet fattas att studeras. Fokus kommer att ligga på de skrivna regler som finns, det vill säga olika rättskällor och andra vägledande dokument. Således utesluts exempelvis muntliga normer och en eventuell utarbetad praxis. Att enbart fokusera på de skriva reglerna om placeringsbeslutet har varit en nödvändig avgränsning givet arbetets tidsram och omfattning.

Vid urval för intervjuer har även avgränsningar behövt göras. Att enbart intervjua kriminalvårdsanställda ger en bra, men inte fullständig bild av området. Det optimala hade varit att intervjua transpersoner med erfarenhet av kontakt med Kriminalvården eller utföra observationer i anstalt. Att komma kontakt med sådana personer eller få tillgång till fältet på ett sådant sätt hade dock varit för tidskrävande på grund av sekretessbestämmelser och att Kriminalvården inte registrerar könstillhörighet annat än man och kvinna. Överväganden att intervjua transpersoner oavsett erfarenhet av att ha kontakt med Kriminalvården har också gjorts. Försök att komma i kontakt med potentiella intervjupersoner i ett sådant urval gjordes utan att nå framgång. Att intervjua kriminalvårdsanställda har därför varit den bästa tillgång till fältet som var möjlig att skapa inom tidsramen.

2. Tidigare forskning

Tidigare forskning på ämnet intagna transpersoner kommer i detta avsnitt redogöras för både deskriptivt och tematiskt.

2.1. Deskriptiv redogörelse

Vid en deskriptiv analys av tidigare studier på ämnet framgår det att några forskare förekommer flera gånger i urvalet. Dessutom återkom sammanslutningar mellan författare flera gånger. Detta visar på att det förekommer en viss centralisering av publicerade studier kring ett fåtal författare.

Det framgår också att de artiklarna som ingick i urvalet är relativt nya. Som exempel kan nämnas att tio av de 27 artiklarna var inte mer än tre år gamla (publicerad tidigast 2017). Detta kan peka på att intresset för ämnet ökat under senare år. Urvalet består nästan uteslutande av studier från USA (24 artiklar), bara fyra studier har ett annat fokus. Detta innebär en tydlig amerikansk prägel på studier om intagna transpersoner. Visserligen kan söksträngens utformning påverkat träffarna i detta avseende, men försök gjorde även med söksträng på svenska och att söka efter svenska studier på engelska utan framgång.

Den typ av data som används för att studera intagna transpersoner skiljer sig åt, med en viss överrepresentation av kvalitativ forskning (17 studier mot tio). Även insamlingsmetod skiljer sig åt, där den vanligaste metoden för insamling av data är dokumentanalys (elva studier). Näst vanligaste var intervjustudier (med nio studier som tillämpar någon form av intervju). Därefter förekom enkäter i fyra studier och två studier var fallstudier. Ingen av de studier som ingick i urvalet var av etnografisk eller observerande typ.

Ingen av studierna som ingick i urvalet studerade specifikt transpersoner som ursprungligen blivit benämnda som kvinna vid födseln (FtM transpersoner). Däremot studerades det omvända (MtF) i majoriteten av studierna (14 studier). De övriga 13 studierna hade ett allmänt fokus på transpersoner. Detta innebär en kraftig överrepresentation av studier som fokuserar på MtF transpersoner.

2.2. Tematisk redogörelse

Flera studier har undersökt intagna transpersoners vistelse i fängelse. Att intagna transpersoner blir viktimerade genom exempelvis trakasserier, hot, våld, och sexuella övergrepp ifrån medintagna i fängelset identifierades i flera av studierna (Se, Brown, 2014; Jenness & Fenstermaker, 2016; Johnson, McCandless & Renderos, 2019; Reisner, Bailey & Sevelius, 2014; Stohr, 2015). Flera författare identifierar dessutom att det förekommer kränkande behandling och övergrepp gentemot intagna transpersoner från personalen (Se, Brown, 2014; Johnson, McCandless & Renderos, 2019; Reisner, Bailey & Sevelius, 2014).

Intagna transpersoner hamnar enligt Johnson, McCandless och Renderos (2019) i botten av en hierarkisk uppdelning mellan intagna. På botten av denna hierarki blir intagna transpersoner utnyttjade av medintagna till sysslor som ingen annan vill göra, exempelvis hålla rent i cellen och städa toaletterna. Positionen kan även leda till sexuella utnyttjanden. Brown (2014) har

genom att studera brev insända av intagna transpersoner identifierat flera olika sätt på vilka intagna transpersoner riskerar att viktimiseras. Förutom sexuella övergrepp riskerar intagna transpersoner bland annat utsättas för trakasserier, hot och våld. Förekomsten av hot och våld identifierades även av Reisner, Bailey och Sevelius (2014) och Stohr (2015).

Av de studier som på något sätt studerat intagna transpersoners vistelse i fängelse var det flera som studerade vilken form av sjukvårdskontakt dessa personer var i behov av och vilken kontakt de fick (Se, Brown, 2014; McCauley, Eckstrand, Desta, Bouvier, Brockmann & Brinkley-Rubinstein, 2018; Reisner, Bailey & Sevelius, 2014). McCauley et al. (2018) menar att intagna transpersoner i flera avseenden inte blir erbjudna adekvat sjukvårdskontakt. Maruri (2011) har genomfört en studie i vilket han undersöker behandling för könsdysfori som en rättighet, och identifierar olika sätt som intagna transpersoner kan få tillgång till denna behandling. Brown (2010) fokuserar istället på konsekvenser av att intagna transpersoner inte får tillgång till den sjukvårdskontakt de är i behov av. Genom en fallstudie identifierade författaren olika fall av självkirurgisk behandling bland intagna transpersoner som en konsekvens av att de nekats behandling för sin könsdysfori.

Ett annat vanligt förekommande studieobjekt är de regler, normer, policyer eller andra handlingsplaner som finns rörande hur intagna transpersoner ska hanteras, placeras och behandlas inom fängelsesystemet. En del studier har fokuserat på i vilken utsträckning sådana policyers över huvud taget existerar (Se, Peterson, Stephens, Dickey & Lewis, 1996; Routh, Abess, Makin, Stohr, Hemmens & Yoo, 2017). Trots att det här skiljer över 20 år mellan de båda undersökningarna visar det senare resultatet på att sådana policyer fortfarande saknas i flera jurisdiktioner. Andra studier som har fokuserat på policyer har studerat det faktiska innehållet i dessa (Se, Drakeford, 2018; Erni, 2013; Pemberton, 2013; Simopoulos & Khin, 2014; White Hughto, Clark, Altice, Reisner, Kershaw & Pachankis, 2018; Whitman, 2017).

White Hughto et al. (2018) har studerat hur fängelsesystemets uppbyggnad, och de normer, policyer med mera som finns rörande hur transpersoner ska hanteras, får konsekvenser för hur heteronormativa föreställningar skapas, återskapas och reproduceras på den strukturella, interna ("interpersonal") och individuella nivån. Författarna menar att fängelsesystemet, genom att bygga på en binär uppdelning mellan könen, bidrar till könsbinära föreställningar och stereotyper om maskulinitet och femininitet förstärks på både den strukturella och interna nivån. Däremot fann författarna ett starkt motstånd bland intagna transpersoner mot att dölja

sitt genus, vilket gjorde att sådan reproduktion på samma sätt inte skedde på den individuella nivån. Liknande slutsatser dras av Pemberton (2013) som menar att uppfattningar om maskuliniteter och femininiteter blir förstärkta i samhället genom att samtliga klienter blir hänfödda till en binär uppdelning mellan könen.

Vid studerandet av policyer och handlingsplaner för intagna transpersoner har flera studier undersökt om det framgår i vilken utsträckning dessa intagna ska få ha kontakt med sjukvård dessa intagna ska få och hur den ska se ut (Se, Brown & McDuffie, 2009; Colopy, 2012; Drakeford, 2018; McCauley et al., 2018; Osborne & Lawrence, 2016; Petersen, Stephens, Dickey & Lewis, 1996, Routh et al., 2017; Sevelius & Jenness, 2017; Simopoulos & Khin, 2014). Här har en del studier samtidigt fokuserat på viljan bland sjukvårdspersonal att erbjuda transpersoner adekvat sjukvård (Se, Clark, White Hughto & Pachankis, 2017; White Hughto, Clark, Altice, Reisner, Kershaw & Pachankis, 2017; White Hughto et al., 2018).

Sjukvårdspersonals vilja att erbjuda intagna transpersoner vård var förknippad med individuella inställningar bland personalen vilken går att påverka genom utbildning. White Hughto et al. (2017) såg en stark ökning i viljan att erbjuda vård, samt kvaliteten på den vård som erbjöds direkt efter att fängelsesjukvårdspersonal genomgått en kort utbildning.

Slutligen har flera studier fokuserat på hur intagna transpersoner förkroppsligar sitt genus, identifierar sig med sitt kön och ingår i kollektiva identiteter i fängelset. (Se, Hochdorn, Faleiros, Valerio & Vitelli, 2018; Jenness & Fenstermaker, 2014; Rosenberg & Oswin, 2015; Rosenberg, 2017; Sexton & Jenness, 2016; White Hughto et al., 2018). Hochdorn et al. (2018) pekar på ett samband mellan hur fängelsesystemet är uppbyggt och intagna transpersoners genusskapande. I en jämförelse mellan brasilianska och italienska fängelset, där de italienska fängelserna erbjöd specialavdelningar för transpersoner, vilket fungerade som en skyddad plats, såg författarna en ökad benägenhet att förkroppsliga sitt genus i italienska fängelser. Samtidigt pekar Rosenberg och Oswin (2015) menar att fängelsesystemet inte synliggör intagna transpersoners kroppar genom att sätta upp regler som försvårar för exempelvis transkvinnor att uttrycka femininitet i ett fängelse för män. Enligt författarna gjorde transkvinnorna som ingick i studien allt för att, inom de ramar som sätts upp av fängelset, uttrycka sitt genus genom att exempelvis experimentera med kläder och smink.

2.3. Kunskapsluckor

Efter analysen av tidigare studier står det klart att det saknas engelskspråkiga studier rörande transpersoner i fängelse i andra länder än USA. Det gick inte heller att finna någon svensk forskning på ämnet trots försök med söksträng på svenska. Att det inte finns svenska studier inom ämnet och att det i övrigt saknas studier förutom ifrån USA visar på en stor kunskapslucka på ämnet. Det står också klart att det finns en stor överrepresentation av studier rörande intagna transkvinnor (MtF) Ingen av studierna fokuserade enbart på intagna transmän (FtM) situation, även om några studier hade ett övergripande perspektiv på transpersoner.

3. Vem är transperson? – en definition

Flera studier rörande intagna transpersoner har i sin definition av transperson utgått från diagnosen könsdysfori (Se exempelvis Brown, 2010; Brown 2014; Brown & McDuffie, 2009; Osborne & Lawrence, 2016; Simonpoulos & Khin, 2014). Diagnosen könsdysfori ställs i Sverige efter en psykiatrisk, psykologisk och social utredning av individen i förhållande till det juridiska, biologiska eller sociala kön individen blivit tilldelad vid födseln (Lundströmmottagningen, 2016). Andra amerikanska studier har enbart fokuserat på individer som är i processen att förändra sin kropp genom antingen hormonbehandling eller kirurgi (Se exempelvis, Maruri, 2011; McCauley et al., 2018; Reisner, Bailey & Sevelius, 2014). I Sverige krävs en könsdysforidiagnos för att erbjudas möjligheten att genomgå könsbekräftande behandling (Lundströmmottagningen, 2016).

Socialstyrelsens statistik för år 2015 visar på att andelen personer som någon gång efter 1998 blivit diagnostiserad med könsdysfori i Sverige uppgick till ungefär 40 personer per 100 000 invånare (Socialstyrelsen, 2017). Detta ger en andel på ungefär 0,04 procent och ungefär 3500 personer i Sverige som någon gång blivit diagnostiserade med könsdysfori (år 2015). Att i denna uppsats definiera transpersoner utifrån diagnosen könsdysfori skulle således reducera den studerade gruppen intagna till en nästan försummande andel. Vad som står klart utifrån Lundströmmottagningens definition av könsdysfori är att en transperson är någon som i juridisk, biologisk eller social mening inte sluter sig till det kön som ursprungligen tilldelats.

Genom att flytta fokus från de medicinska aspekterna och definitionerna av transperson och istället låta dra en definition ur en diskussion om normer kan den potentiella gruppen intagna som uppsatsen berör breddas avsevärt. Messerschmidt har i sin bok *Flesh and Blood* (2004)

studerat hur förväntningarna på individens sociala beteende är starkt förknippat med individens kön, vilket också är förknippat med att antingen förkroppsliga en maskulinitet eller en femininitet. Huruvida individens förkroppsligande av de förväntade beteendemönstren är avgörande för individens möjlighet att ingå i den sociala gruppen, då individens beteende är förknippat med sociala sanktionssystem genom uppskattning eller utanförskap. Att transidentifiering har något med könsidentitet, könsuttryck samt rådande normer rörande hur en person ska vara givet det juridiskt registrerade könet är en definition som delas av RFSL (2015b). RFSL lägger också vikt vid individens självidentifiering som transperson. Huruvida individen uppfattar sådana handlingsanvisningar, vilka reproduceras socialt som förväntningar på det egna beteendet utgör grunden i den definition av normer som arbetas fram av Baier och Svensson (2009). Deras normdefinition, vilken denna uppsats sluter sig till, bygger på en tredelad uppdelning genom normens ontologiska och epistemologiska sidor.

Utgångspunkten är att en norm säger något normativt, det vill säga att normen ger en handlingsanvisning (Baier & Svensson, 2009: 68). Detta kan också beskrivas som ett imperativ. Oavsett om handlingsanvisningen är snäv eller bred så är det fortfarande en anvisning, varför denna första del av normens definition täcker in alla de utsagor (outtalade eller uttalade) som handlar om ett beteende.

Den andra delen av normbegreppet handlar om att det normativa ska vara reproducerat socialt (Baier & Svensson, 2009: 69). Det är i det sociala som normen fortplantar sig, och för att förstå detta måste samhällliga processer studeras. Den tredje och sista delen av normen handlar om dess kommunikativa sida. Handlingsanvisningen måste uppfattas av den som den rör för att bli till en norm (Ibid: 70). Hur aktören uppfattar att omgivningen förväntar sig att denna ska handla kommer få avgörande betydelse för normens utformning. Normdefinitionen som i denna uppsats kommer att tillämpas är således;

Normer är imperativ, som är socialt reproducerade och som utgör individens uppfattning avseende omgivningens förväntningar på det egna beteendet. (ibid: 72)

Genom att i denna uppsats definiera en transperson som en individ som bryter mot socialt reproducerade handlingsalternativ om könsuttryck och könsidentifiering i förhållande till individens medfödda kön, vilket uppfattas av individen som förväntningar av omgivningen, breddas den grupp av intagna som omfattas av studien. Dessa individer kommer i uppsatsen att benämnas som normbrytande aktörer. Normen som individen bryter mot kommer

benämns normen om heteronormativitet, vilket bygger på både en könsbinär uppdelning och är förknippad med stereotyper kring manligt och kvinnligt. Genom att tillämpa denna definition sluter sig studien även till den uppfattning av transidentifiering som RFSL har, samt den syn på vad som är normer som finns inom den rättssociologiska disciplinen. Det möjliggör också en studie av social kontroll och disciplinering av intagna transpersoner.

4. Teori

Teorin i denna uppsats kommer dras från två olika teoretiker, nämligen Foucault och Ellickson. Dessa båda teoretiker har i flera punkter väldigt olika ståndpunkter och resonemang, men de har en sak gemensamt; de pratar båda om hur agerande från omgivningen påverkar individens beteende. Tillsammans kan de skapa en förståelse för hur kontrollerande krafter kan bestå av olika kontrollanter i ett och samma rum, hur kontrollen är i behov av övervakning och maktstrukturer, hur individen blir sanktionerad och slutligen hur detta kan leda till en självkontroll.

4.1. Det disciplinära rummet

Det disciplinära rummet är en om sig själv sluten miljö, avskärmat från omvärlden (Foucault, 2017). I denna värld ska det finnas en individ för varje plats och en plats för varje individ. I rummet utövas disciplinering av individen och gör att detta ska fungera ska stora gruppbildningar och kollektiv i så stor utsträckning som möjligt förhindras.

I det disciplinära rummet förekommer maktutövande genom disciplinära straff som sker enligt ett normaliserat sanktionssystem (Foucault, 2017: 171-246). Disciplinära straff följer på beteenden som inte är av den art att de föder reaktion av de stora formella sanktionssystemen, men som ändå är av den art att de stör ordningen i rummet. Genom en uppdelning mellan gott och ont, snarare än förbjudet och inte förbjudet, vilket tillämpas av domstolarna, skapas en hierarkisk ordning mellan individerna i det disciplinära rummet som bygger på individens beteende.

För att maktutövandet och disciplinering i den slutna miljön ska fungera är individen underkastad övervakning (Foucault, 2017: 171-246). Genom att individens beteende på detta sätt disciplineras, reduceras också individens individualitet. Desto högre grad av övervakning av individen, desto mindre grad av individualisering mellan individerna i det disciplinära rummet.

I det disciplinära rummet fungerar övervakningen enligt Foucault (2017: 247-285) som bäst när individen kontrollerar sig själv. Individen kommer att övervaka sig själv som en följd av att individen inte vet om han eller hon är underkastad övervakning eller inte, eftersom övervakningen är anonym. Detta fenomen kallas panoptism och bygger på Jeremy Benthams fängelseideal Panoptikon (ibid: 289-323). I Panoptikon vet inte den övervakade om han eller hon blir övervakad. Känslan av konstant övervakning skapas genom möjligheten att övervaka vilken individ som helst när som helst. Eftersom individen inte vet om han eller hon blir övervakad måste individen ständigt anpassa sitt beteende. Detta förhållande föder en form av anonym makt då maktutövning kan ske utan att någon egentligen är närvarande. Enligt Foucault skapar denna känsla av konstant övervakning en självkontroll av individen, vilket möjliggör den ultimata disciplineringen av individen.

4.2. Kontroll

Ellickson betraktar i sin bok *Order without Law* (1991) social kontroll som ett system som kan studeras i en social kontext. För att möjliggöra studiet av social kontroll genomför Ellickson i sin bok en taxonomi av systemet. Social kontroll existerar genom förekomsten av olika typer av normer i samhället, vilka härrör från olika former av kontrollanter och vilka är behäftade med olika sanktions- och belöningssystem (ibid: 123-137).

Individens beteende kan enligt Ellicksons tredelade klassificering av mänskligt beteende vara av tre olika slag; prosocialt beteende, antisocialt beteende och normalt beteende (Ellickson, 1991: 124). Ett prosocialt beteende är ofta inte förväntat men uppskattat av omgivningen och blir därmed belönat, medan ett antisocialt beteende är fördömt av omgivningen och blir bestraffat. Det beteende som är mest förväntat av omgivningen är det normala beteendet, vilket inte följs av varken en belöning eller en bestraffning. Detta system bygger på en dikotomisk uppdelning mellan sanktioner och belöningar ("carrots and sticks") med en uppfattning om att inte alla beteenden behöver varken belönas eller bestraffas.

Enligt Ellickson kan agerande på en regel ske i flera olika nivåer. (Ellickson, 1991: 128). Beteende tillämpat av huvudaktören kan antingen vara i enighet med eller i strid med regeln. Utifrån det primära beteendet kan en reaktion ske på nästa nivå, så kallat sekundärt beteende. Sådant beteende sker i enighet med ett sanktionssystem och ser olika ut beroende på om huvudaktören agerat pro- eller antisocialt i förhållande till regeln. Förhållandet mellan ett föregående beteende och ett följbeteende som en reaktion kan enligt Ellickson fortsätta i

oändlighet. En aktör kan exempelvis reagera på den sekundära aktörens pro- eller antisociala beteende vid sin reaktion på huvudaktörens beteende (så kallat tertiärt beteende). Reaktionen på ett beteende i förhållande till en regel har också enligt Ellickson en strukturerande effekt då regelns innehåll bekräftas och förstärks när en aktör agerar i enighet med regeln.

Beteenden som reaktioner på huvudaktörens beteende kan enligt Ellickson (1991) härstamma från fem olika kontrollanter, vilka figurerar på olika nivåer. En kontrollant härstammar på förstaperson-nivå, en på andraperson-nivå och tre kontrollanter härstammar på tredjeperson-nivå. På förstaperson-nivå är det individen själv som utövar kontroll över sitt eget beteende (självkontroll). Ifall regeln har internaliserats hos aktören kommer sanktionerna antingen bestå av ångest (negativ sanktion) eller god självkänsla (positiv sanktion). På andraperson-nivå handlar kontrollanten om löften som ingåtts, vilket ofta karakteriseras genom avtal mellan individer. Det sekundära beteendet innebär här att personen på andra sidan avtalet antingen sanktionerar individen eller belönar individen. På tredje person-nivå identifierar Ellickson tre olika kontrollanter, där den första är sociala krafter. Sociala krafter bygger på normer i sociala grupper och det sekundära beteendet utförs av ställföreträdare för den norm som huvudaktören agerat utifrån. Detta system kallas av Ellickson för informell kontroll. Den andra kontrolleraren på tredje parts-nivå är icke-statliga organisationer och bygger på de regler som ställts upp inom organisationen. Det sekundära beteendet utförs av organisationen och kan karaktäriseras som organisationskontroll. Den sista kontrolleraren utgörs av staten som agerar utifrån ett formellt regelsystem (lagen). Det är också staten som sanktionerar och belönar huvudaktörens beteende.

5. Metod

Studiens genomförande bygger på tre delstudier, vilka i detta metodavsnitt kommer att beskrivas var för sig. Delstudie ett utgörs av den systematiska forskningsöversikt som legat grund för avsnittet om tidigare forskning. Delstudie två utgörs av tolkning av gällande regelverk rörande placering av klienter i anstalt, vars tolkning redogörs för i *kapitel sex*. Delstudie tre utgörs av intervjuer, vilka redogörs för direkt i resultat och analyskapitlet.

5.1. Insamlingsmetod

5.1.1. Delstudie 1 – Systematisk forskningsöversikt

Söksträngen som användes för att finna studier på ämnet genererade 100 träffar sammanlagt på två databaser. Via tre inkluderings- och exkluderingssteg återstod slutligen 27 studier vilka

ingick i det urval som senare analyserades både deskriptivt och tematiskt. I det första steget rensades träfflistan på dubletter, totalt 34 stycken. Därefter lästes artiklarnas sammanfattning, vilket innebar en exkludering av ytterligare 31 studier som inte ansågs relevanta utifrån inkluderings- och exkluderingsstabellen. I det sista steget lästes samtliga artiklar i fulltext, detta steg resulterade i att ytterligare fyra artiklar exkluderades. För söksträng, träfflista och inkluderings- och exkluderingsstabell, *se bilaga 1*.

5.1.2. Delstudie 2 – Tolkning av gällande regelverk

Inhämtningen av material för analysen av de normer som finns rörande placering av transpersoner har skett genom att författningar inhämtats från rättsdatabaser, i detta fallet Karnov. Placeringshandboken har begärts ut från Kriminalvården. Övriga dokument, som exempelvis kommittédirektiv, propositioner och utredningar har inhämtats från Sveriges Riksdags hemsida.

5.1.3. Delstudie 3 - Intervjuer

Sex stycken kvalitativa semistrukturerade intervjuer utfördes under april 2019 med kriminalvårdsanställda. Intervjuernas kvalitativa och semistrukturerade utformning har möjliggjort att gå på djupet i denna delstudie, snarare än att försöka skapa en representation eller kvantifiering. Intervjudelagarna arbetade samtliga vid tiden för intervjun inom anstaltsorganisationen på anstalter med säkerhetsklass två eller tre för antingen män och kvinnor runt om i Sverige. Av de intervjuade arbetade två vid tiden som kriminalvårdare, vilka bemannar avdelningarna och arbetar närmast de intagna. Tre intervjudeltagare innehade befattningen kriminalvårdsinspektör (Kvinsp), vilken har verksamhets- och personalansvar inom en anstalt och befogenhet att fatta beslut i frågor som rör personal och intagna inom ansvarsområdet. Befattningen över kriminalvårdsinspektören utgörs av kriminalvårdschefen (KVC), vilket var befattningen en av intervjudelagarna innehade.

Några av intervjuerna genomfördes på plats medan andra på grund av avståndet fick genomföras per telefon. Samtliga intervjuer spelades in, i enighet med Ryens (2004: 56-59) rekommendation, med hjälp av en diktafon och transkriberades sedan av till skriven text. Detta tillvägagångsätt minskar risken för att delar av det som den intervjuade säger under intervjun går förlorade och möjliggjorde samtidigt till att behålla fokus på intervjun.

Kontakt med intervjudelagarna har upprättats på olika sätt. Några intervjudeltagare kontaktades med hjälp av en ”grindvakt”, medan andra personligen på basis av vetskapen att

dessa arbetade inom Kriminalvården. Då målet med studien inte var att skapa en representation av någon grupp av individer företogs inga åtgärder för att skapa jämn spridning. Intervjupersonerna kan istället sägas utgöra ett explorativt urval (Denscombe, 2014: 63-64). Att använda sig av en ”grindvakt” är en inte helt okontroversiell metod (ibid: 131-133). Grindvakten ges, genom att tillgodose behovet av tillträde och de överenskommelser som görs mellan grindvakten, forskaren och den studerade miljön, ett visst inflytande över studien. Grindvaktens eventuella inflytande över studiens resultat är värt att nämna, även om grindvaktens påverkan i detta fall inte torde utgöra ett större hinder. Det rörde sig för det första inte om ett kontinuerligt tillträde, vilket minskade risken för att forskaren hamnar i en beroendeställning till grindvakten. Dessutom bestämdes i förväg, tillsammans med grindvakten, vilka personer som skulle kontaktas som eventuella intervjudeltagare.

Genom att samtliga intervjudeltagare utgör kriminalvårdsanställda är urvalet i samtliga fall av subjektiv natur (Denscombe, 2014: 74-78). Därefter skiljer sig urvalsprocessen. Genom att använda en grindvakt till kontakter och samtidigt komplettera med egenkontaktade intervjudeltagare kan viss del av urvalet närmast jämföras med ett snöbollsurval även om grindvakten inte ingick som intervjudeltagare i studien, medan den andra delen kan sägas utgöra ett bekvämlighetsurval. De egenkontaktade intervjudeltagarna kontaktades eftersom de befann sig i forskarens närhet och vetskap om att de arbetade inom Kriminalvården förelåg.

5.2. Analysmetod

5.2.1. Delstudie 1 – Systematisk forskningsöversikt

Vid genomläsning av artiklarna som ingick i urvalet användes ett analyschema (*se bilaga 2*). I detta antecknades författarens namn, publiceringsår, land (som studien avser), datatyp, insamlingsmetod, vilket fokus studien har (på transpersoner), inställning till transidentifiering, samt tematisering utifrån tre olika teman (varav två med två underteman var). De teman som kodades växte fram under urvalsprocessens gång, vid genomläsning av artiklarnas sammanfattning (exkluderingssteg två) och var således på förhand inte bestämda.

5.2.2. Delstudie 2 – Tolkning av gällande regelverk

Vid tolkning av de regler som Kriminalvården har att förhålla sig till vid placering av intagna i anstalt har en subjektiv lagtolkningsmetod tillämpats (Zetterström, 2012: 87-95). Detta innebär att andra källor än lagtexten har använts för att tolka och förstå lagtexten. I detta fall

innebär det att förarbeten såsom utredningar och propositioner, men även interna dokument såsom Kriminalvårdens handbok om placering i anstalt, har använts i tolkningen.

5.2.3. Delstudie 3 - Intervjuer

Analysen av intervjuerna har skett genom en tematisering av det transkriberade materialet. Tematiseringen och analysen har utgått från Ellicksons modell över olika kontrollanter. En kod har rört placeringsförfarandet, samt kriminalvårdens uppbyggnad, stereotyper och strukturerande funktioner. Denna delen av intervjumaterialet har sedan kompletterat analysen av det regelverk och dokument som ligger till grund för analysen om Kriminalvårdens placeringsbeslut som potentiell kontrollant. Intervjumaterial som rört den sociala gruppen har kodats med en uppdelning mellan medintagna och personal, vilket senare i analysen redovisats var för sig. Slutligen har intervjudeltagarnas tankar kring genusskapande, och könsidentifiering, ofta i termer av att ”komma ut som transperson” kodats för sig, vilket ligger till grund för analysen kring potentiell förekomst av självkontroll.

5.3. Etiska överväganden

Syftet med forskning ska enligt Vetenskapsrådet alltid ingå i studiens etiska överväganden (Vetenskapsrådets expertgrupp för etik, 2011: 29-31). Som redogjorts för i denna rapports syftesavsnitt så går det att, i den mån studiens resultat går att tillämpa i Kriminalvårdens arbete med HBTQ-frågor, tala om tillämpad forskning. I den mån studiens resultat kan bidra till förståelse om kontroll och disciplinering i olika miljöer går det istället att tala om vetenskaplig forskning. Således kan studiens genomförande försvaras etiskt genom dess faktiska användbarhet. Det är dock av vikt att förhålla sig kritisk till att studiens resultat inte ska gå att använda på ett etiskt oförsvarbart sätt. Några risker i detta avseende kan inte skådas.

Andra överväganden av etisk natur har också behövt göras, främst på grund av att studien innefattade intervjuer. Ryen (2004: 155-158) skriver om forskarens skyldighet att inte skada intervjudeltagaren. Det är svårt att på förväg avgöra om kriminalvårdsanställdas medverkan i studien skulle kunna medföra skada, varför försöksåtgärder vidtagits. Vad det främst har rört sig om är att garantera intervjudeltagarnas konfidentialitet. Visserligen har grindvakten som använts i studien viss inblick vilka personer som har deltagit. Grindvakten innehar dessutom en chefsposition på ett verksamhetsområde. Av denna anledning har grindvakten inte ombetts kontakta personer på samma verksamhetsområde som denna arbetar. Dessutom har grindvakten enbart kontaktat personer med liknande eller högre befattning. På så sätt har risken för maktförhållanden mellan grindvakten och intervjudeltagarna reducerats. Vidare har alla sätt att identifiera vem som har deltagit som intervjuperson raderats enligt

rekommendation från Vetenskapsrådet (Se, Vetenskapsrådets expertgrupp för etik, 2011: 65-70). Detta har skett omedelbart vid inspelningen, då ljudfilerna döpts efter befattning-siffra, samt vid transkribering genom att namn, anställningsspecifika eller anstaltsspecifika egenskaper maskerats i utskriftena. I rapporten redovisas bara intervjudeltagarnas befattning och siffra.

För att säkerställa att ingen intervjudeltagare medverkar utan egen vilja har samtycke till att bli intervjuade inhämtats från samtliga deltagare. Ryen (2004: 57-58, 155-158) lyfter vikten av att deltagaren avlämnar informerat samtycke, samt att etiska överväganden kring öppen eller dold mikrofon för inspelning görs. Deltagarna har i denna studie avlämnat samtycke genom flera olika steg. Vid kontakt mellan grindvakten och den potentiella deltagaren lämnades information direkt från grindvakten, men bifogat fanns även ett informationsbrev för att säkerställa att samtliga deltagare fick samma information. Brevet innehöll kortfattad information kring studien, samt vad det innebär att delta som intervjudeltagare. Här framgick till exempel att deltagandet var frivilligt, att deltagaren hade möjlighet att avbryta deltagandet, att deltagaren garanterades konfidentialitet samt en önskan om att få spela in intervjun. Endast de potentiella intervjudeltagare som svarade positivt på denna kontakt kontaktades igen för att återigen inhämta direkt samtycke samt boka tid för intervjun. Vid intervjutillfället inhämtades återigen samtycke till att spela in intervjun, vilket erhöles från samtliga intervjudeltagare.

5.4. Operationalisering av teori

Fängelset, går enligt Foucault (2017: 287-317) att betrakta som ett disciplinärt rum. Disciplinen upprätthålls genom isoleringen från omvärlden och total övervakning genom panoptism. Genom stränga tidsscheman är individen så gott som hela tiden underkastad övervakning. Dessutom kan individen vara underkastad övervakning utan att själv vara medveten om det, varför disciplinen av individens beteende oavbrutet fortgår.

Den disciplin som sker i fängelset är enligt Foucault av allomfattande karaktär (2017: 287-317). Till skillnad från flera andra disciplinära rum som exempelvis militärlägre, skolan eller sjukhuset, omfattar fängelsets disciplinering alla individens aspekter, däribland fysik, arbetsförmåga, dagligt uppförande och moral. Utgångspunkten kommer här inte vara att dagens fängelser i Sverige innefattar den typen av total tvångsuppfostran som Foucault talar om utan snarare att betrakta fängelset som ett disciplinärt rum i vilken individens beteende är underkastad övervakning och där olika former av disciplinära åtgärder kan förekomma.

För att undersöka förekomsten av social kontroll i anstaltsmiljön kommer Ellicksons (1991) modell av social kontroll tillämpas som analysinstrument. I denna modell förekommer social kontroll genom beteende på olika nivåer. Det primära beteendet i detta avseende är att individen är transperson, det vill säga att den intagnes könsuttryck och/eller könsidentifiering avviker från den egna uppfattningen om omgivningens socialt reproducerade förväntningar. I det disciplinära rummet kan kontroll utövas genom disciplinära straff, ett sanktionssystem där visst beteende kan belönas och annat beteende kan bestraffas av kontrollanter. På det sekundära beteendets nivå kan disciplinen förekomma av två kontrollanter; *staten* och *sociala grupper*. Staten som kontrollant, i detta fallet Kriminalvården, hänvisar till de regler som finns medan sociala grupper, i detta fall medintagna eller personal på anstalten, värnar om informella normer i den sociala gruppen. Båda dessa kontrollanter kan potentiellt sanktionera beteende i förhållande till det primära beteendet. Kriminalvården kan ha en kontrollerande funktion då individen ska placeras i en kvinnoanstalt eller en anstalt för män. Intagna på anstalt och den personal som arbetar med klienten utgör en social grupp som med stöd av informella normer kan sanktionera individen när den blivit placerad på avdelningen. Det kommer i denna uppsats undersökas om drag av kontroll går att finna i placeringsreglerna och vilken uppfattning ställföreträdarna för Kriminalvården har om den potentiella förekomsten av kontroll i den sociala gruppen.

Enligt Ellicksons (1991) modell kan det sekundära beteendet följas av tertiärt beteende som en reaktion av den sanktion som utdelades på den sekundära nivån. Tertiärt beteende kan enligt denna modell uppstå oavsett innehållet i det sekundära beteendet. Enbart uppfattningen av den potentiella förekomsten av disciplinära straff som en reaktion i det sekundära ledet mot det primära beteendet kan enligt panoptismen räcka för att självkontroll ska uppstå. På samma sätt kan en uppfattning om positiva sanktioner i det sekundära ledet forma innehållet i det tertiära beteendet. Det kommer därför i denna studie undersökas vilken uppfattning ställföreträdarna har om den potentiella förekomsten av självkontroll av individen som en reaktion på det beteende som förekom på den sekundära nivån.

6. Tolkning av gällande regelverk rörande placering i anstalt

Den högsta regeln rörande placering i kriminalvårdsanstalt i Sverige utgörs av Fängelselagen (FäL) (SFS 2010:610). Arbetet med den nya Fängelselagen trädde i kraft år 2002 då en kommitté tillsattes för att genomföra en genomgående översyn av det dåvarande regelverket

utifrån ett lagtekniskt och språkligt perspektiv (Justitiedepartementet, 2002). Kommittén skulle inkomma med förslag på en ny kriminalvårdslag som skulle kombinera effektivitet med humanism. Arbetet redovisades genom bland annat utredningen *Framtidens kriminalvård* (Kriminalvårdskommittén, 2005: 127-136). Utredningen är dock inte till stor nytta när det gäller lagtolkning, då lagen genomgick omfattande förändringar inför den fortsatta lagstiftningsprocessen. I lagrådsremissen fick exempelvis placeringsreglerna ett eget kapitel (kap 2) och till stor del en annan utformning än i betänkandets förslag till lagstiftning, där placeringsreglerna istället ingick i tredje kapitlet (Jmf. Justitiedepartementet, 2010: 299-348; Kriminalvårdskommittén, 2005: 69-127). I propositionen till den nya fängelselagstiftningen går att läsa att lagens syfte är att kombinera humanitet med säkerhet och effektivitet (Justitiedepartementet, 2010: 60-70).

Fängelselagen (FäL) (SFS: 2010:610) innehåller enligt 1 kap. 1§ bestämmelser om verkställighet av fängelse i kriminalvårdsanstalt. Andra kapitlet behandlar reglerna om placering. I 2:1 1st. FäL anges:

En intagen får inte placeras så att han eller hon underkastas mer ingripande övervakning och kontroll än som är nödvändigt för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas.

Paragrafen innehåller även en kompletterande bestämmelse. I 2:1 2st. FäL anges således:

Vid beslut om placering ska, i den utsträckning det är möjligt, hänsyn tas till den intagnes behov av sysselsättning, omvårdnad och en lämplig frigivningsplanering.

Fängelselagen innehåller vidare ett förbud mot placering av en intagen med intagna av motsatt kön. I 2:2 FäL går att läsa:

En intagen får inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. En intagen får dock medges att visas med intagna av motsatt kön om det är lämpligt och de intagna samtycker till det.

De nya placeringsreglerna ska enligt propositionen vila på variablerna ordning och säkerhet (Justitiedepartementet, 2010: 70-72). Utgångspunkten är också att den intagne ska vara placerad i så öppna förhållanden som möjligt för att tillgodosekravet på humanism. Dessa grundläggande utgångspunkter återspeglas i 2:1 1st. FäL där just ordning och säkerhet är vägledande för hur mycket övervakning och kontroll den intagne får underkastas.

Utöver variabeln ordning och säkerhet ska vid placering enligt 2:1 2st. FäL även beaktas den intagnes behov i den utsträckningen så är möjligt. Denna konstruktion torde innebära att enskilda behov får stå till sidan och att ordning och säkerhet är i primärt fokus vid placeringsbeslut. De enskilda behov som ska beaktas vid placering är behovet av sysselsättning, behovet av omvårdnad och behovet av en lämplig frigivningsplanering. I propositionen anges att sysselsättningsbegreppet innefattar behovet av visst arbete, viss utbildning eller viss programdeltagande (Justitiedepartementet, 2010: 70-72). I samband med behovet av omvårdnad omnämns som exempel den intagnes sjukdomsbild. Vid beaktandet av en lämplig frigivningsplanering diskuteras den sedan länge rådande närhetsprincipen, vilken innebär att den intagne med fördel ska placeras i närheten av sin hemort. Det diskuteras dock att det inte ska läggas allt för stor vikt vid hemorten vid placering i anstalt, då frigivningsplaneringen borde kunna genomföras på ett ändamålsenligt sätt oavsett på vilken anstalt den intagne är placerad.

Förbudet mot placering av intagen tillsammans med intagna av motsatt kön i 2:2 FäL diskuteras knappt i propositionen. Utgångspunkten är att intagna ska vara placerade på anstalter för det specifika könet. Undantaget i andra meningen utgör en möjlighet för Kriminalvården att genomföra verksamhet där både manliga och kvinnliga intagna närvarar (Justitiedepartementet, 2010: 125).

Fängelseförordningens (FäF) (SFS: 2010:2010) innehåller en kompletterande bestämmelse till 2:1 1st, i 10§ FäF anges:

Vid bedömning enligt 2 kap. 1 § första stycket fängeslagen [...] ska följande särskilt beaktas:

- 1. Risken för rymning, fritagning, fortsatt brottslighet, missbruk och annan misskötsamhet, och*
- 2. Behovet av att undvika en olämplig sammansättning av intagna och att i övrigt kunna bedriva en ändamålsenlig verksamhet i anstalt.*

Det är således den enskilde individens möjliga misskötsamheter, sammansättningen av intagna och möjligheterna att bedriva ändamålsenlig verksamhet i anstalt som är utslagsgivande för att bedöma vilken grad av övervakning och kontroll den enskilde intagne får underkastas för att upprätthålla ordning och säkerhet.

Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om fängelse (FARK Fängelse) (KVFS 2011:1) innehåller ytterligare bestämmelser och allmänna råd rörande placering av intagna i fängelse. Detta framgår av föreskriftens första paragraf som fastslår innehållet som kompletterande bestämmelser till fängelselagen och fängelseförordningen. Vidare anges att de begrepp och uttryck som används som huvudregel har samma innebörd och tillämpningsområde som i författningarna. I ett allmänt råd till 2:1 1st. FäL anges:

Ett beslut om placering ska föregås av en helhetsbedömning i varje enskilt fall. [...]
(FARK Fängelse: 10)

2:1 FARK Fängelse innehåller en komplettering till 10§ 1 FäF. I paragrafen räkas flera variabler upp som ska beaktas då de risker som är kopplade till den enskilde intagnes möjliga misskötsamheter i 10§ 1 FäF beräknas. I ett allmänt råd till 10 § 2 FäF specificeras vad som avses med en olämplig sammansättning av intagna. En sådan kan uppkomma till exempel när:

[...] det gäller intagna som är dömda i samma mål [...] koppling till samma eller rivaliserande kriminella nätverk, om en intagen riskerar att utsättas för övergrepp av en annan intagen eller om en kan befaras påverka en annan intagen att allvarligt störa ordningen eller säkerheten. [...] (FARK Fängelse: 11)

FARK Fängelse innehåller också ett allmänt råd till 2:1 2st. FäL där omvårdnadsbegreppet specificeras.

Omvårdnadsbegreppet innefattar här även behov av viss medicinsk behandling och skydd mot övergrepp. (FARK Fängelse: 11)

Slutligen fastslås i 2:2 FARK Fängelse:

Vid placering ska, i den utsträckning det är möjligt, beaktas den intagnes behov av åtgärder som kan underlätta hans eller hennes anpassning i samhället eller övergången till ett liv i frihet eller som kan motverka negativa följder av frihetsberövandet.

När graden av övervakning och kontroll som den enskilde intagne får underkastas, med hänsyn till att kunna upprätthålla ordningen och säkerheten enligt 2:1 1st. FäL bedöms är det således enligt 10 § 1 och 2 FäF den enskilde intagnes möjliga misskötsamheter (exempelvis rymning och missbruk), en olämplig sammansättning av intagna och behovet av att kunna bedriva en ändamålsenlig verksamhet som ska beaktas. Detta ska enligt ett allmänt råd i 2 kap. FARK Fängelse bygga på en helhetsbedömning i varje enskilt fall och enligt 2:1 FARK

Fängelse ska vid bedömningen bland annat den intagnes brottslighet, nuvarande och tidigare verkställighet och kopplingar till kriminella nätverk tas i beaktning. Vad som åsyftas med en olämplig sammansättning av intagna exemplifieras i ett allmänt råd i 2 kap. FARK Fängelse som intagna dömda i samma mål, som har koppling till samma eller rivaliserande kriminella nätverk, intagna som riskerar att utsättas för övergrepp eller sammansättning som på annat sätt kan störa ordningen eller säkerheten. Vad som avses med övergrepp specificeras inte i författning, men i Kriminalvårdens handbok om placering i anstalt (Kriminalvården, 2012: 28) ges en fingervisning genom omnämmandet av våld, hot och trakasserier som sådana övergrepp den intagne ska skyddas mot.

Utöver detta ska enligt 2:1 2st. FäL, i den utsträckning det är möjligt, beaktas den intagnes behov av sysselsättning, omvårdnad och ändamålsenlig frigivningsplanering. Detta ska enligt propositionen förstås som den intagnes behov av visst arbete, en viss utbildning eller viss programverksamhet (Justitiedepartementet, 2010: 70-72). Anstaltens förmåga att tillgodose den intagnes vårdbehov ska enligt propositionen också beaktas. I FARK Fängelse ges däremot omvårdnadsbegreppet ytterligare innebörd, även skydd mot övergrepp ska förstås som ett omvårdnadsbehov (utöver behovet av medicinsk behandling) (FARK Fängelse: 11). Vad som avses med skydd mot övergrepp specificeras inte vidare.

Klienten ska också placeras med intagna av samma kön enligt 2:2 FäL. Detta framgår genom en motsatstolkning av bestämmelsen som säger att klienten inte får placeras så han eller hon visats med intagna av motsatt kön. Bestämmelsen diskuteras inte vidare i rättskällor. Enligt handboken om placering innebär bestämmelsen att män placeras i anstalt avsedd för män och att kvinnor placeras i anstalt avsedd för kvinnor (Kriminalvården, 2012: 42). Kortvarig placering på anstalt avsedd för det andra könet kan ske om den klienten exempelvis inställer sig på sådan anstalt. I sådana fall hålls den intagne avskild från övriga intagna.

I handboken tillägnas ett stycke åt de ärenden då en klient beviljats eller befinner sig i en könskorrigering process (Kriminalvården, 2012: 42-43). I dessa fall ska det enligt handboken göras en individuell bedömning om anstalt avsedd för män eller kvinnor är mest lämplig. Faktorer som kan beaktas räknas också upp:

- Klientens eget önskemål
- Klientens nuvarande juridiska kön

- Klientens ursprungliga juridiska kön i förhållande till var i den könskorrigeringens processen klienten befinner sig
- Vilket kön klienten själv identifierar sig med
- Vilket kön andra identifierar klienten med
- Den aktuella klientens sammansättning vid tänkbara avdelningar / inom kriminalvården
- Omständigheter knutna till klienten såsom typen av brottslighet och utfallet av tidigare verkställigheter

Det är av vikt att notera att Kriminalvårdens handböcker inte utgör författning. Däremot är dess avsikt att bygga på författning genom att utgöra en sammanfattning av gällande regelverk, och på så sätt vara ett hjälpmedel och stöd i det dagliga arbetet (Kriminalvården, 2012: 7).

7. Resultat och analys

7.1. Kontroll vid Kriminalvårdens placeringsbeslut?

Ellickson föreslår att staten, genom att tillämpa formella lagar, kan utgöra en kontrollant av mänskligt beteende. Det kommer här att analyseras som Kriminalvården, genom de regler som finns rörande hur klienter ska placeras i anstalt, kan betraktas som en statlig kontrollant och placeringsbeslutet som ett sådant sekundärt beteende i förhållande till klientens primära beteende rörande könsuttryck och könsidentifiering. Det kommer också studeras om det går att skönja drag av disciplinering kring individens könsuttryck eller könsidentifiering genom att åskådliggöra det maktförhållande som finns mellan Kriminalvården och den enskild klienten i placeringsförfarandet. Analysen bygger på den tolkning av lagtexten och placeringshandboken som gjorts i föregående avsnitt, samt delar av de intervjuer som genomförts, och behandlar således både frågeställning ett och två.

Det går att genom placeringsreglerna hävda att Kriminalvården är skyldiga att genom både variabeln ordning och säkerhet, samt genom att i andra hand beakta omvårdnadsbehovet, placera klienten så att den inte riskerar att utsättas för övergrepp. Denna konstruktion skapar således också en skyldighet för Kriminalvården att ha en god förståelse för hur klientens situation på avdelningen kan komma att vara. Kort sagt ska klienten enligt lag bland annat placeras tillsammans med intagna av samma kön och så att klienten inte riskerar utsättas för övergrepp.

Placeringshandboken nämner olika faktorer som kan beaktas vid placering av klienter som beviljats eller är i en könskorrigerade process. Frågan är i vilken utsträckning dessa variabler över huvud taget går att beakta. *Klientens önskemål, hur långt könskorrigeringen gått, vilket kön klienten identifierar sig med och vilket kön andra identifierar klienten med* är alla variabler som torde vara svårförenliga med förbudet att placera klienten med intagna av motsatt kön. *Det juridiska kön klienten är registrerad som, den aktuella klientsammansättningen och andra omständigheter knutna till klienten* är variabler som troligtvis är mest förenliga med lagstadgade placeringsregler. Att planeringshandboken specifikt berör personer som blivit beviljade eller är i en könskorrigering process utgör visserligen ett synliggörande av dessa personers kroppar (Se, Rosenberg & Oswin, 2015) men variablerna måste också vara tillämpbara i praktiken. Samtidigt synliggörs bara personer som blivit beviljade eller är i en könskorrigering process. Andra individer, som inte agerar på basis deras egna uppfattning av omgivningens socialt reproducerade förväntningar på det egna beteendet avseende könsuttryck eller könsidentifiering (*se kapitel 3*), skulle även kunna innefatta personer med avvikande beteende i förhållande till samhällsliga stereotyper av maskulinitet och femininitet. Sådant beteende beaktas inte uttryckligen vid placering av klienter.

Det faktum att placeringsbeslutet baseras på omständigheter kring den enskilde individen gör att placeringsbeslutet går att betrakta som ett sekundärt beteende. Endast i handboken åskådliggörs placering av individer som avviker från en binär uppdelning mellan kön, då enbart personer som beviljats eller är i en könskorrigering process. Att inte i övrigt åskådliggöra individer som på annat sätt avviker från omgivningens förväntningar på könsuttryck eller könsidentifiering är enligt Ellickson att varken utfärda positiva eller negativa sanktioner för sådant beteende. Samtidigt ska samtliga klienter placeras i anstalt utifrån en binär uppdelning mellan könen. Foucault föreslår att disciplinering av individer är förknippade med maktstrukturer mellan de disciplinerande och den disciplinerade. Då det i skrivna regler inte ges utrymme att beakta klienters avvikande könsuttryck eller könsidentifiering och samtidigt inte placera klienter med andra än intagna av samma kön, ges Kriminalvården stor makt över att definiera individens könsidentifiering. Som exempel kan här nämnas hur Hochdorn et. al (2018) visar på hur ett synliggörande av avvikande könsidentifiering får stora konsekvenser för hur transkvinnor uppfattar sig själva i italienska fängelser. I Foucaults fängelse blir individen inte bara disciplinerad i förhållande till det brott som har begåtts utan disciplineringen omfattar även andra aspekter av individen. Denna

allomfattande disciplin kan till exempel handla om disciplinering av könsidentifiering, vilket Kriminalvårdens placeringsbeslut skulle kunna bidra till. Sådan eventuell disciplin av individen gör också att Kriminalvårdens placering kan förstärka könsstereotyper och uppfattningar om binär könsuppdelning i samhället.

Ellickson föreslår också att ett sekundärt beteende kan få skapande, återskapande och förstärkande effekter för hur en regel uppfattas i samhället. White Hughto et al. (2018) föreslår att det sätt på vilket fängelsesystemet placerar, hanterar och betraktar kön och genus kan få konsekvenser på både en strukturell, intern (interpersonal) och en individuell nivå. Författarna fann belägg för konsekvenser på både den strukturella och interna nivån (Se även Pemberton, 2013). På både den strukturella och interna nivån återskapades och förstärktes heteronormativa föreställningar och könsstereotypa uppfattningar på grund av den könsbinära uppdelning som fängelsesystemet byggde på. I teorin kan därför Kriminalvårdens placeringsförfarande bidra till att sådana uppfattningar förstärks i både samhället och bland fängelsepopulationen.

Hur fängelsesystemet uppfattas av samhället var en diskussion som en av intervjuerna kom in på. KVC:n påpekade att endast den kvinnliga sidan av Kriminalvården är så pass flexibel att den kan ta emot transpersoner, och att sådana klienter skulle vara utsatta om placerade på den manliga sidan. Detta menade intervjupersonen grundade sig i den kvinnliga delen av Kriminalvårdens vana vid att hantera klienter som avviker på flera olika sätt. Klienter som på den manliga sidan av kriminalvården hade differentierats på grund av exempelvis stöd- och omvårdnadsbehov. Vidare påpekade KVC:n att Kriminalvården ska vara en spegel av ett modernt samhälle, och att alla delar av Kriminalvården därför måste vara så pass flexibla att de kan ta emot alla klienter och tillåta att klienterna är den han eller hon är. Även Kvinsp2 påpekade att Kriminalvården är oförberedd på det faktum att klienter kan avvika från heteronormativiteten. Diskussionen handlade om möjligheten att ha nischade avdelningar för klienter som på grund av könsidentifiering eller könsuttryck skulle vara särskilt utsatta på normalavdelningar. Intressant nog var det just sådana nischade avdelningar som visade på goda resultat avseende transkvinnors könsidentifiering i italienska fängelser (Se Hochdorn et al., 2018)

7.2. Kontroll utövat av den sociala gruppen?

Ellicksons modell ger även för handen att social kontroll av mänskligt beteende kan utövas av individer i aktörens omgivning, vilket han kallar den sociala gruppen. Denna grupp stödjer sig på informella normer och kontrollen sker genom att en ställföreträdare för gruppen sanktionerar aktörens beteende. Samtidigt menar Foucault att det krävs maktförhållanden, vilka är förknippade med en ständig övervakning, eller åtminstone risken för ständig övervakning, mellan disciplineraren och den disciplinerade. Ur intervjumaterialet kommer därför sådana potentiella maktförhållanden inom den sociala gruppen att försöka urskiljas. Avsnittet behandlar således frågeställning två, hur företrädare för Kriminalvården betraktar och beskriver informell kontroll utövat inom anstalten. I anstalten kan den sociala gruppen sägas utgöras av medintagna och personal som omger aktören och analysen har därför delats upp mellan dessa två kategorier av individer.

7.2.1. Medintagna

Åsikterna hos de intervjuade personerna går i hög grad isär när det kommer till uppfattningen om hur mötet mellan intagna transpersoner och medintagna ser eller skulle kunna se ut. Endast två av de intervjuade hade egen erfarenhet av att ha arbetat med klienter som genomgått könbekräftande behandling. Kvinsp2:s uppfattning var att denna klient sökte skydd hos en medintagen genom ett förhållande dem emellan inne på anstalten och att transpersonen utan detta förhållande skulle vara mycket utsatt på avdelningen. Den intervjuade menade dock att detta skydd kan ha haft sina nackdelar, då det senare kom till personalens kännedom att denna transpersonen kan ha blivit sexuellt utnyttjad i utbyte mot skyddet. KVC:n hade en helt annan erfarenhet av att ha arbetat med transpersoner. Enligt den intervjuade fungerar det generellt sett bra i mötet mellan transpersoner och medintagna på avdelningen, och det är snarare andra faktorer som påverkar hur interaktionen fungerar.

Skillnaderna i de ovan nämnda erfarenheterna som intervjudeltagarna delat med sig av är intressanta då den ena kommer ifrån en anstalt för män och den andra från en anstalt för kvinnor. Transpersonen som enligt Kvinsp2 potentiellt var utsatt för sexuella utnyttjanden befann sig vid tiden på en anstalt för män medan de erfarenheter som KVC:n delade med sig om var från en anstalt för kvinnor. KVC:s bestämda uppfattning var samtidigt att det bara är på kvinnoanstalter som transpersoner kan placeras då en placering på en anstalt för män skulle leda till att denna personen skulle vara utsatt för våld, hot och trakasserier av medintagna på avdelningen.

De övriga intervjudeltagarna hade inte egen erfarenhet av att ha arbetat med klienter som varit i processen att eller hade bytt kön. Åtminstone inte, som Kvinsp3 påpekade, som varit känt för personalen. Dessa intervjudeltagares spekulationer ligger dock i linje med ovan nämnda erfarenheterna. Intervjudeltagare som spekulerat i situationen på kvinnoanstalter har generellt varit mer benägna att se situationen som ett mindre problem än intervjudeltagare som spekulerat i situationen på anstalter för män. Flera av intervjudeltagarna har baserat sina spekulationer på hur det generellt på kvinnoanstalter finns en större acceptans till att människor är olika. Som exempel kan nämnas hur både KVC:n och Kriminalvårdare1 menade att det på kvinnoanstalter är mer accepterat att vara exempelvis homosexuell och bisexuell samt KVC:s erfarenhet av att man på kvinnoanstalter blandar klienter som i den manliga delen av Kriminalvården hade differentierats på grund av exempelvis omvårdnads- och stödbehov. Även Kvinsp1 var benägen att se mötet mellan medintagna och transpersoner som relativt oproblematiskt på basis av sina yrkesverksamma år på kvinnoanstalt.

Studier på ämnet är i hög grad fokuserade kring transkvinnor (MtF) situation på amerikanska fängelser för män (*Se bilaga 2*). I denna miljö har transpersoner blivit identifierade som en särskilt utsatt grupp (Se, Jenness, 2016; Johnson, McCandless & Renderos, 2019; Reisner, Bailey & Svelius, 2014; Stohr, 2015). Utsattheten rör våld, hot, trakasserier, diskriminering och potentiellt olika former av sexuella övergrepp från medintagna. Risken för sexuella övergrepp var inte något som intervjudeltagarna la någon större vikt vid. Däremot såg Kvinsp2, Kvinsp3, KVC:n och Kriminalvårdare2 en risk med att avvikande beteende kring exempelvis könsuttryck skulle kunna leda till utsatthet för exempelvis hot och trakasserier.

Intervjumaterialet pekar på att det mellan en normbrytande aktör och medintagna kvinnor blir talan om antingen en form av positiv sanktionering genom uppmuntran eller stöttande beteende från medintagnas sida, eller att det primära beteendet passerar obemärkt som normalt beteende. I sådana fall blir normen rörande könsidentifiering utifrån könsbinär uppdelning, och stereotyper rörande könsuttryck, enligt Ellicksons mening, snarare försvagad eller icke-bekräftat. I den mån intagna transpersoner blir utsatta för olika former av hot, våld, trakasserier eller sexuella övergrepp på grund av deras könsuttryck eller könsidentifiering, vilket var en risk som intervjudeltagare med erfarenhet från anstalter för män pekade på, går det istället att eventuellt se en form av negativ sanktionering. I sådana fall blir istället heteronormativiteten i detta snarare förstärkt.

Enligt Johnson, McCandless och Renderos (2019) förekommer det på fängelseavdelningar hierarkiska strukturer mellan intagna. Intagna transpersoner hamnar enligt författarna i botten av dessa strukturer, vilket gör dem utsatta för bland annat våld och hot. Hierarkier, genom att betrakta som maktpositioner, går att hänföra till Foucaults förståelse av hur disciplineringen verkar. En låg hierarkisk ställning hos den disciplinerade i förhållande till den disciplinerande är enligt Foucault en förutsättning för att disciplineringen ska fungera.

Att det på Kriminalvårdens avdelningar förekommer hierarkiska strukturer emellan intagna var en uppfattning som samtliga intervjudeltagare delade. Personliga egenskaper, brottstyp, strafflängd, bakgrund, vänskapskrets eller släktskap var teman som delades av nästan samtliga intervjudeltagare som parametrar som skapar hierarkiska positioner. Däremot skilde sig intervjudeltagarnas uppfattning kring om individens könsuttryck eller könsidentifiering skulle påverka individens position. Denna skillnad blev tydlig mellan intervjudeltagare beroende på vilken anstalt de pratade om.

Samtliga Kriminalvårdsanställda som arbetade på kvinnoanstalter menade på att det faktum att klienten är transperson troligtvis inte blir en avgörande faktor i individens hierarkiska position. Samtidigt menade de att miljön präglades av en kvinnlighet som var svår att ta på men som är förknippad med hur man interagerar, hur man intrigerar och hur man löser konflikter. KVC:n menade också att det gynnar klienter att vara typiskt kvinnliga och att manhaftighet sällan ses på med blida ögon. Denna inställning skulle kunna peka på att kvinnor är mer toleranta till avvikande könsidentifiering, men ändå ser negativt på avvikande könsuttryck. Det är således svårt att utifrån de begränsade intervjuerna se något generellt samband mellan transpersoner och hierarkiska strukturer på kvinnoanstalter. Om avvikande könsidentifiering inte påverkar de hierarkiska strukturerna skulle sådana beteenden från den primära aktören, enligt Foucaults synvinkel, försvåra disciplineringen från medintagna genom att den normbrytande aktören inte automatiskt hamnar i en lägre hierarkisk ställning. Detta skulle också kunna förklara varför intervjudeltagare som pratat om den kvinnliga sidan av Kriminalvården generellt såg intagna transpersoner som ett mindre problem än de som pratade om situationen på anstalter för män. Det skulle också kunna förklara varför det sekundära beteenden enligt Ellicksons modell pekade på antingen positiv eller utebliven sanktionering.

Det går däremot att utifrån intervjuerna tolka situation som en annan på anstalter för män. Kriminalvårdsanställda som pratade om situationen på anstalter för män menade att hierarkierna, vid sidan av de ovan nämnda parametrarna, även bygger på manlighet och sexuell läggning (främst homosexualitet). Kvinsp2 och KVC:n menade att det faktum att personen är transperson troligtvis skulle få inverkan på dennes position i den hierarkiska strukturen. Kvinsp3 och Kriminalvårdare2 uttalar det inte direkt men pratar generellt om att deras uppfattning är att transpersoner på manliga anstalter skulle bli utsatta, vilket bör kunna tolkas som att de skulle inneha en lägre hierarkisk position. En lägre hierarkisk position skulle enligt Foucault kunna göra transpersoner särskilt utsatta för negativa sanktioner och disciplinering av könsuttryck och könsidentifiering. Det skulle således bli svårt för den normbrytande aktören att inta en högre hierarkisk ställning i en anstalt för män för att på så sätt undkomma disciplineringen.

7.2.2. Personal

Flera studier har studerat hur intagna transpersoner blir utsatta för diskriminering, annan kränkande behandling eller övergrepp av personal i fängelset (Se, Brown, 2014; Johnson, McCandless & Renderos, 2019; Reisner, Bailey & Sevelius, 2014). Sådana negativa sanktioner skulle kunna ingå i disciplinering enligt Foucaults förståelse till följd av den maktbalans som finns mellan intagna och personal på en anstalt och därmed göra denna del av den sociala gruppen på en anstalt till en negativ kontrollant av aktörens primära beteende.

Vid intervjuerna berördes kontakten mellan intagna och personal. I förekommande fall uppmuntrades intervjudeltagarna prata om deras erfarenheter av att arbeta med transpersoner som klienter, i andra fall läts intervjudeltagarna spekulera i hur denna kontakten skulle kunna se ut. Kvinsp1, Kvinsp3 och Kriminalvårdare1 berörde alla det aktiva arbete som Kriminalvården bedriver i att bygga upp en viss professionell relation till den intagne. Kriminalvårdare1 lyfte till och med fram denna kontakt som en förutsättning för att kriminalvårdens uppdrag ska kunna utföras. Kvinsp1 och Kvinsp2 lyfte fram den breda kompetens som finns bland Kriminalvårdare till följd av olika utbildningar, erfarenheter och bakgrund och menade därmed på att anstalten har goda möjligheter att skapa en god kontakt till samtliga klienter.

Om intervjupersonerna ansåg att en kriminalvårdare aktivt skulle bidra till en kontroll av en transpersons könsuttryck eller könsidentifiering var ingen fråga som ställdes direkt till intervjudeltagarna. Kriminalvårdare1 berörde dock ämnet när intervjudeltagaren nämnde att

kriminalvårdare är vana vid att alla människor inte är stöpta i samma form och menade därmed att kriminalvårdare är vana vid att anpassa sig efter klientens situation. På frågan ifall intervjupersonen tyckte att anstalten var förberedd på att ta emot en sådan klient gick åsikterna isär. Kvinsp1, Kvinsp 2, Kvinsp 3 ansåg att anstalten hade goda möjligheter, samtidigt som Kvinsp 3 påpekade att den manliga sidan av Kriminalvården nog hade mycket att arbeta med innan den är beredd att ta emot en sådan klient. Att det finns ett behov av att arbeta med en sådan situation lyfte även Kvinsp3 fram som menade att arbetet med att förbereda en handlingsplan eller åtminstone diskutera igenom detta som en potentiell situation borde börja redan nu. Både Kriminalvårdare1 och Kriminalvårdare2 menade på liknande sätt att utbildning till kriminalvårdsanställda vore bra i förhållningssätt och vilka riskfaktorer som eventuellt kan finnas.

Det framgår inte av intervjuerna att kriminalvårdspersonal skulle bidra till den disciplinering som Foucault menar kan förekomma i ett maktförhållande mellan två individer.

Kriminalvårdsanställda tycks mena på att en intagen transperson ska behandlas som vilken intagen som helt från personalens sida och att Kriminalvården skulle ha goda möjligheter att göra det, åtminstone ifall rätt kunskap finns. Samtliga intervjudeltagare tycktes dessutom mena på att en kriminalvårdsanställd snarare kan vara ett stöd till en intagen transperson, vilket snarare pekar på att sanktionen från kriminalvårdarens sida, enligt Ellicksons modell, snarare kan vara av positivt och uppmuntrande slag.

7.3. Förekomsten av självkontroll?

Enligt Ellicksons modell, där ett beteende kan följa som en reaktion på ett tidigare beteende, vilket kan skapa en oändlig serie av beteende, uppstår den potentiella situationen att en kontrollant kan agera på basis av det sekundära beteendet. En sådan kontrollant skulle kunna vara aktören själv, som genom självkontroll utövar kontroll över sitt eget beteende. Flera studier har undersökt hur transpersoner ägnar sig åt genusskapande i fängelse (Se exempelvis Hochdorn et al., 2018; Jenness & Fenstermaker, 2014; Rosenberg & Oswin, 2015; Rosenberg, 2017; White Hughto et al., 2018). Foucaults förståelse av disciplinering ger dessutom för handen att individens beteende kan disciplineras när individen är satt under anonym övervakning till den grad att individen börjar övervaka sig själv som en följd av att individen inte vet när den är övervakad. På så sätt skulle självkontroll kunna förekomma även om sanktionering på den sekundära nivån uteblir, om individen uppfattar risken för sanktionering som hög. Det ska därför i detta avsnitt analyseras hur intervjupersonerna tänker sig att man i

svenska anstalter kan vara öppen med sin könsidentitet och hur man uttrycker sitt kön, vilket efterfrågades i frågeställning två.

Anstaltssystemets utformning påverkar huruvida intagna transpersoner uppfattar miljön som säker för dem att utöva sitt genus. Detta identifierades av Hochdorn et al. (2018) i en jämförande intervjustudie mellan Italien och Brasilien, där transpersoner i italienska fängelser var mer benägna att utöva sitt genus till följd av att de där blev placerade på speciella avdelningar. Samtidigt pekar flera studier på ett starkt motstånd bland intagna transpersoner att utöva självkontroll över det egna beteendet (Se exempelvis Rosenberg & Oswin, 2015; White Hughto et al., 2018). Trots att risken för negativa sanktioner var hög identifierade sig personerna fortfarande som transpersoner (eller som det föredragna könet) och gjorde allt för att uttrycka sitt genus så gott det gick inom de ramar som anstaltssystemet satt upp. Därmed pekar studierna rörande huruvida intagna transpersoner utövar självkontroll över sin könsidentifiering eller sitt könsuttryck i olika riktningar.

Intervjudeltagarna uppmuntrades att prata om huruvida de ansåg anstalten utgjorde en miljö i vilken individen skulle kunna komma ut som transperson, samt kring hur interaktionen mellan intagna ser ut. Kvinsp2, Kvinsp3 och Kriminalvårdare2 var alla eniga om att en individ som själv identifierar sig som transperson skulle dölja detta. Att själv identifiera sig som transperson är i sammanhanget av vikt då det skulle kunna hänföras till den definition av transperson som bygger på individens egen uppfattning av omgivningens förväntningar. När intervjudeltagarna pratade om skillnaderna mellan anstalter för kvinnor och män var fem av de sex intervjudeltagarna eniga om att individens skulle försöka dölja sin avvikande könsidentitet på en anstalt för män. Här tog Kvinsp1 en annan ställning och menade på att det snarare är informationen och att klienten är öppen med sin könsidentitet som är förknippad med förståelse och acceptans på anstalten. Denna skillnad mellan kvinnoanstalter och anstalter för män visade Kvinsp3 och KVC:n på, där Kvinsp3 menade att intagna på anstalter för män, trots att de kan ha en god kontakt, inte pratar om vad som helst. Här åsyftades till exempel homosexualitet som ett sådant område som intagna inte pratar om. Å andra sidan menade KVC:n att just homosexuella relationer förekommer i hög grad och öppet på kvinnoanstalter.

Det är utifrån intervjumaterialet svårt att analysera huruvida det förekommer självkontroll hos den normbrytande aktören. Detta till viss del på grund av den empiriska svagheten i

materialet. I teorin skulle sådan självkontroll kunna vara ett faktum, redan genom att intagna transpersoner uppfattar risken att bli disciplinerade. Studier på ämnet pekar samtidigt i olika riktningar. Det tycks ändå som att intervjudeltagarna tror att en sådan självkontroll skulle tillämpas av individerna, särskilt på anstalter för män.

8. Slutsatser

I förhållande till frågeställning ett har denna studie, genom att tolka reglerna rörande placering i anstalt, åskådliggjort inslag av vad som kan liknas vid en disciplinering av könsidentifiering av Kriminalvården vid utfärdandet av placeringsbeslut. Denna disciplinering kommer till uttryck genom den makt Kriminalvården har vid beslut om placering, där samtliga klienter ska hänföras till en binär uppdelning av kön och det förbud att placera klienter med intagna av motsatt kön. Reglerna om placering, främst förbudet att placera klienter med intagna av motsatt kön, utgör ett litet utrymme för Kriminalvården att synliggöra transpersoner. Placeringsboken medför ett synliggörande av klienter som beviljats eller är i en könskorrigering process, men synliggör inte normbrytande könsidentifiering eller könsuttryck i övrigt. På detta sätt blir klienter med avvikande könsuttryck eller könsidentifierings kroppar inte synliggjorda, annat än den del av dessa individer som blivit beviljade eller påbörjat en könskorrigering behandling. Samtidigt kan detta system bidra till återskapande och förstärkande funktioner i samhället av heteronormativitet och stereotyper om manligt och kvinnligt.

Som redogjorts för medför placeringsreglerna en skyldighet att motverka ordnings- och säkerhetsproblem, samt i andra hand synliggöra ett omvårdnadsbehov hos klienterna. Därmed ska Kriminalvården genom omvårdnadsbehovet motverka en olämplig sammanslutning av klienter, i vilken en klient exempelvis kan utsättas för övergrepp. Som intervjudeltagarna pekat på verkar avvikande könsidentifiering och könsuttryck, främst på anstalter för män, kunna leda till en situation där den normbrytande aktören riskerar att utsättas för negativ sanktionering genom hot, våld och trakasserier. Samtidigt tycks den normbrytande aktören, på grund av sin könsidentifiering och sina könsuttryck hamna i en låg hierarkisk ställning, där medintagna får makt att utöva disciplinering av individen. Det är således av vikt att Kriminalvården synliggör en eventuell kontroll och disciplinering av könsuttryck eller könsidentifiering, och på så sätt synliggör transpersonernas kroppar i det fängelsesystem som bygger på en binär uppdelning av kön.

Vidare har studien, genom att intervjua företrädare för Kriminalvården, i enighet med frågeställning två, identifierat en risk för att negativ informell kontroll av avvikande könsuttryck eller könsidentifiering utövas av medintagna. Denna risk uttryckte intervjudeltagarna som större på anstalter för män än på anstalter för kvinnor. Detta skulle kunna peka på någon form av allomfattande disciplinering, som också innefattar könsuttryck eller könsidentifiering, förekommer i högre grad anstalter för män än på kvinnoanstalter. Intervjudeltagarna visade även på förekomsten av hierarkiska strukturer bland intagna på anstalt som, åtminstone på anstalter för män, bygger delvis på könsuttryck och sexuell läggning. Dessa hierarkiska strukturer kan användas vid social kontroll från medintagna, genom att de möjliggör disciplinering genom negativa sanktioner. Att negativa sanktioner utfärdas från intagna mot transpersoner identifieras i flera tidigare studier och det var även de flesta intervjudeltagares uppfattning att transpersoner löper risk att utsättas för bland annat hot, våld, trakasserier eller sexuella övergrepp. Även om viss disciplinering av könsuttryck på kvinnoanstalter också skulle kunna förekomma, genom att individerna där, åtminstone enligt några intervjudeltagare, förväntas vara ”kvinnliga”, så kan den försvåras av att en transperson där verkar ha fler möjligheter att skaffa sig en högre hierarkisk ställning. Denna möjlighet verkar svårare på klienter på anstalter för män, och klienten riskerar därmed att på ett annat sätt bli utsatt för disciplinering av medintagna. På kvinnoanstalter verkar avvikande könsidentifiering vara ett beteende som i större utsträckning kan passera som normalt och utan sanktionering från medintagna.

I förhållande till frågeställning två verkar det dock, vid en tolkning av intervjudeltagarnas uttalanden, som att risken är liten för att informell negativ kontroll eller disciplinering skulle utfärdas av personal på anstalten. Detta trots att det maktförhållande som finns mellan personal och intagna enligt teorin både möjliggör övervakning och disciplinering och gör intagna särskilt sårbara för denna. Snarare pekar intervjupersonerna på att personalen kan bidra till positiv sanktionering genom stöd och uppmuntran, vilket är en hållning som inte ifrågasätts i denna studie. Vad som däremot ifrågasätts är om det inte är naivt att anta att det inte finns personal inom Kriminalvården som skulle ha en negativ inställning till avvikande könsidentifiering eller könsuttryck. Personal med sådan inställning är dessutom i en position som möjliggör utfärdandet av negativa sanktioner mot klienten. Det är, med bakgrund i studiens teori, intressant att skåda de genomgående positiva inställningarna intervjudeltagarna har till interaktionen mellan en klient med avvikande könsuttryck eller könsidentifiering och personal.

Slutligen har denna studie inte utifrån intervjuerna kunnat dra några slutsatser kring ifall intagna transpersoner utövar självkontroll över sina könsuttryck eller sin könsidentifiering. I teorin räcker det med att individen uppfattar risken för att utsättas för negativ sanktionering på grund av avvikande könsuttryck eller könsidentifiering för att individen ska utöva självkontroll. Samtidigt som studier visat på skillnader i hur intagna transpersoner utövar självkontroll eller motstånd mot sådan självkontroll, pekade intervjudeltagnas generellt på att individen troligtvis skulle utöva sådan självkontroll, åtminstone på anstalter för män. Det är dock svårt att, baserat på studiens empiri, dra några slutsatser rörande om sådan självkontroll förekommer eller inte. Därmed har inte heller några slutsatser rörande hur företrädare för Kriminalvården beskriver denna självkontroll, så som efterfrågas i frågeställning två, kunnat dras. För att skapa en bättre förståelse för hur intagna på svenska anstalter uttrycker sitt genus eller hur de identifierar sig själv i förhållande till sitt kön skulle ytterligare studier behöva göras genom antingen observation eller där intagna eller tidigare intagna ingår i urvalet.

Källförteckning

- Arbetsmarknadsdepartementet. (u.å.). *En strategi för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Baier, M. & Svensson, M. (2009). *Om normer*. Malmö: Liber.
- Baier, M., Nafstad, I. & Svensson, M. (2018). *Om rättssociologi: En introduktion*. Lund: Studentlitteratur.
- Brown, G. R. (2010). Autocastration and Autopenectomy as Surgical Self-Treatment in Incarcerated Persons with Gender Identity Disorder, *International Journal of Transgenderism*. 12(1). Ss. 31–39. <https://doi.org/10.1080/15532731003688970>
- Brown, G. R. (2014). Qualitative Analysis of Transgender Inmates' Correspondence: Implications for Departments of Correction. *Journal of Correctional Health Care*. 20(4). Ss. 334–342. <https://doi.org/10.1177/1078345814541533>
- Brown, G. R. & McDuffie, E. (2009). Health Care Policies Addressing Transgender Inmates in Prison Systems in the United States. *Journal of Correctional Health Care*. 15(4). Ss. 280–291. <https://doi.org/10.1177/1078345809340423>
- Clark, K. A., White Hughto, J. M. & Pachankis, J. E. (2017). “What’s the Right Thing to Do?” Correctional Healthcare Providers’ Knowledge, Attitudes and Experiences Caring for Transgender Inmates. *Social Science and Medicine*. 193. Ss. 80–89. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2017.09.052>
- Colopy, T. W. (2012). Setting Gender Identity Free: Expanding Treatment for Transsexual Inmates. *Health matrix (Cleveland, Ohio: 1991)*. 22(1). Ss. 227–272.
- Denscombe, M. (2014). *Forskningshandboken: För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Drakeford, L. (2018). Correctional Policy and Attempted Suicide Among Transgender Individuals. *Journal of Correctional Health Care*. 24(2). Ss. 171–182. <https://doi.org/10.1177/1078345818764110>
- Ellickson, R. C. (1991). *Order without Law: How Neighbors Settle Disputes*. Cambridge/London: Harvard University press.
- Erni, J. N. (2013). LEGITIMATING TRANSPHOBIA: The Legal Disavowal of Transgender Rights in Prison. *Cultural Studies*. 27(1). Ss. 136–159. <https://doi.org/10.1080/09502386.2012.722305>
- Foucault, M. (2017 [1975]). *Övervakning och straff*. 5. uppl. Lund: Arkiv.

- Hochdorn, A., Faleiros, V. P., Valerio, P. & Vitelli, R. (2018). Narratives of Transgender People Detained in Prison: The Role Played by the Utterances 'Not' (as a Feeling of Hetero- and Auto-Rejection) and 'Exist' (as a Feeling of Hetero- and Auto-Acceptance) for the Construction of a Discursive Self. A Suggestion of Goals and Strategies for Psychological Counseling. *Frontiers in Psychology*. 8. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.02367>
- Jeness, V. & Fenstermaker, S. (2014). Agnes Goes to Prison: Gender Authenticity, Transgender Inmates in Prisons for Men, and Pursuit of 'The Real Deal'. *Gender and Society*. 28(1). Ss. 5–31. <https://doi.org/10.1177/0891243213499446>
- Jeness, V. & Fenstermaker, S. (2016). Forty Years after Brownmiller: Prisons for Men, Transgender Inmates, and the Rape of the Feminine. *Gender and Society*. 30(1). Ss. 14–29. <https://doi.org/10.1177/0891243215611856>
- Johnson, R. G., III, McCandless, S. & Renderos, H. (2019). An Exploratory Study of Transgender Inmate Populations in Latin America. *Public Integrity*. (publicerad online). <https://doi.org/10.1080/10999922.2018.1557027>
- Justitiedepartementet. (2002). *En ny kriminalvårdslag*. (dir. 2002:90). Stockholm: Justitiedepartementet.
- Justitiedepartementet. (2010). *En ny fängelse- och häkteslagstiftning* (Regeringens proposition 2009/10:135). Stockholm: Regeringskansliet.
- Kriminalvården. (u.å. a). *Om kriminalvården*. Tillgänglig: <https://www.kriminalvarden.se/om-kriminalvarden/> [hämtad: 2019-04-11].
- Kriminalvården. (u.å. b). *Kriminalvårdens etiska kod*. Tillgänglig: https://www.kriminalvarden.se/globalassets/om_oss/upphandling/kriminalvardens-etiska-kod1.pdf [hämtad: 2019-04-11].
- Kriminalvården. (2008). *Riktlinjer för Kriminalvårdens klientinriktade arbete mot diskriminering*. (Kriminalvårdens riktlinjer: 2008:14). Norrköping: Kriminalvården
- Kriminalvården. (2012). *Kriminalvårdens handbok om placering i anstalt* (Kriminalvårdens handböcker: 2012:8). Norrköping: Kriminalvården.
- Kriminalvården. (2017a [2016]). *Kriminalvårdens strategi för arbetet med hbtq-frågor* (Dnr: KV 2016-13814). Norrköping: Kriminalvården.
- Kriminalvården. (2017b). *Aktivitetsplan till Kriminalvårdens strategi för arbetet med hbtq-frågor* (Dnr: KV 2016-13814). Norrköping: Kriminalvården.
- Kriminalvården. (2017c). *Stödmaterial till Kriminalvårdens strategi och aktivitetsplan för arbetet med hbtq-frågor* (Dnr: KV 2016-13814). Norrköping: Kriminalvården.

- Kriminalvårdskommittén. (2005). *Framtidens kriminalvård* (SOU: 2005:54). Stockholm: Justitiedepartementet.
- Larsson, B. & Backman, C. (2011). Vad är social kontroll? Samhällsteoretiska perspektiv. I Larsson, B. & Engdahl, O. (red.). *Social kontroll – Övervakning, disciplinering och självreglering*. Malmö: Liber.
- Lundströmmottagningen. (2016). *Könsdysfori och utredning*. Tillgänglig: <https://www.1177.se/liv-halsa/konsidentitet-och-sexuell-laggning/konsdysfori-och-utredning/> [hämtad: 2019-04-22].
- Maruri, S. (2011). Hormone Therapy for Inmates: A Metonym for Transgender Rights. *Cornell journal of law and public policy*. 20(3). Ss. 807–832.
- Mathiesen, T. (2005). *Rätten i samhället: En introduktion till rättsociologin*. Lund: Studentlitteratur.
- McCauley, E., Eckstrand, K., Desta, B., Bouvier, B., Brockmann, B. & Brinkley-Rubinstein, L. (2018). Exploring Healthcare Experiences for Incarcerated Individuals Who Identify as Transgender in a Southern Jail. *Transgender Health*. 3(1). Ss. 34–41. <https://doi.org/10.1089/trgh.2017.0046>
- Messerschmidt, J. W. (2004). *Flesh and Blood: Adolescent Gender Diversity and Violence*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield publishers.
- Osborne, C. S. & Lawrence, A. A. (2016). Male Prison Inmates With Gender Dysphoria: When Is Sex Reassignment Surgery Appropriate? *Archives of Sexual Behavior*. 45(7). Ss.1649–1663. <https://doi.org/10.1007/s10508-016-0700-z>
- Pemberton, S. (2013). Enforcing Gender: The Constitution of Sex and Gender in Prison Regimes. *Signs*. 39(1). Ss.151–175. <https://doi.org/10.1086/670828>
- Petersen, M., Stephens, J., Dickey, R. & Lewis, W. (1996). Transsexuals within the Prison System: An International Survey of Correctional Services Policies. *Behavioral Sciences and the Law*. 14(2). Ss. 219–229. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-0798\(199621\)14:2<219::AID-BSL234>3.0.CO;2-N](https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-0798(199621)14:2<219::AID-BSL234>3.0.CO;2-N)
- Reisner, S. L., Bailey, Z. & Sevelius, J. (2014). Racial/Ethnic Disparities in History of Incarceration, Experiences of Victimization, and Associated Health Indicators Among Transgender Women in the U.S. *Women and Health*. 54(8). Ss. 750–767. <https://doi.org/10.1080/03630242.2014.932891>
- Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoner och queeras rättigheter. (2015a). *Normkritik*. Tillgänglig: <https://www.rfsl.se/hbtq-fakta/hbtq/normkritik/> [hämtad 2019-04-10].

- Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter. (2015b). *Begreppsordlista*. Tillgänglig: <https://www.rfsl.se/hbtq-fakta/hbtq/begreppsordlista/> [hämtad 2019-04-22].
- Rosenberg, R. (2017). When Temporal Orbits Collide: Embodied Trans Temporalities in U.S. Prisons. *Somatechnics*. 7(1). Ss. 74–94. <https://doi.org/10.3366/soma.2017.0207>
- Rosenberg, R. & Oswin, N. (2015). Trans Embodiment in Carceral Space: Hypermasculinity and the US Prison Industrial Complex. *Gender, Place and Culture*. 22(9). Ss. 1269–1286. <https://doi.org/10.1080/0966369X.2014.969685>
- Routh, D., Abess, G., Makin, D., Stohr, M. K., Hemmens, C. & Yoo, J. (2017). Transgender Inmates in Prisons: A Review of Applicable Statutes and Policies. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*. 61(6). Ss. 645–666. <https://doi.org/10.1177/0306624X15603745>
- Ryen, A. (2004). *Kvalitativ intervju - Från vetenskapsteori till fältstudier*. Malmö: Liber.
- Sevelius, J. & Jenness, V. (2017). Challenges and Opportunities for Gender-Affirming Healthcare for Transgender Women in Prison. *International Journal of Prisoner Health*, 13(1). Ss. 32–40. <https://doi.org/10.1108/IJPH-08-2016-0046>
- Sexton, L. & Jenness, V. (2016). “We’re like Community”: Collective Identity and Collective Efficacy among Transgender Women in Prisons for Men. *Punishment and Society*. 18(5). Ss. 544–577. <https://doi.org/10.1177/1462474516642859>
- Simopoulos, E. F. & Khin, E. K. (2014). Fundamental Principles Inherent in the Comprehensive Care of Transgender Inmates. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*. 42(1). Ss. 26–36.
- Socialstyrelsen. (2017). *Utvecklingen av diagnosen könsdysfori i Sverige*. Stockholm: Socialstyrelsen
- Stohr, M. K. (2015). The Hundred Years’ War: The Etiology and Status of Assaults on Transgender Women in Men’s Prisons. *Women and Criminal Justice*. 25(1-2). Ss. 120–129. <https://doi.org/10.1080/08974454.2015.1026154>
- Vetenskapsrådets expertgrupp för etik. (2011). *God forskingsed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- White Hughto, J. M., Clark, K. A., Altice, F. L., Reisner, S. L., Kershaw, T. S. & Pachankis, J. E. (2017). Improving Correctional Healthcare Providers’ Ability to Care for Transgender Patients: Development and Evaluation of a Theory-Driven Cultural and Clinical Competence Intervention. *Social Science and Medicine*. 195. Ss.159–169. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2017.10.004>

White Hughto, J. M., Clark, K. A., Altice, F. L., Reisner, S. L., Kershaw, T. S. & Pachankis, J. E. (2018). Creating, Reinforcing, and Resisting the Gender Binary: A Qualitative Study of Transgender Women's Healthcare Experiences in Sex-Segregated Jails and Prisons. *International Journal of Prisoner Health*. 14(2). Ss. 69–88. <https://doi.org/10.1108/IJPH-02-2017-0011>

Whitman, C. N. (2017). Transgender Criminal Justice: Ethical and Constitutional Perspectives. *Ethics and Behavior*. 27(6). Ss. 445–457. <https://doi.org/10.1080/10508422.2016.1183490>

Zetterström, S. (2012). *Juridiken och dess arbetssätt: En introduktion*. 2. uppl. Uppsala: Iustus.

Lagrum

Fängelselag (FäL), SFS 2010:610

Fängelseförordning (FäF), SFS 2010:2010

Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om fängelse (FARK Fängelse), KVFS 2011:1

Bilaga 1 – Sökmetod och urvalskriterier

Söksträng: (inmate* OR incarcerate* OR imprison*) AND (prison* OR probation* OR jail) AND (transgender* OR transsexual* OR HBT*)						
Inkluderingsindikator			Exkluderingsindikator			
Vetenskaplig artikel			Annan publikation			
Peer-reviewed			Inte peer-reviewed			
Skrivspråk engelska			Annat skrivspråk			
Kvalitativ eller kvantitativ data			-			
Alla former av insamlingsmetoder			-			
Samtliga länder			-			
Kriminalvårdsinstitution eller likvärdig			Annan, eller ingen institution OBS: Inte rättspsykiatrisk institution			
Fokus på transidentifierade intagna			Annat fokus än transidentifierade intagna			
Fokus på transidentifierade intagnas ”situation” på institutionen och institutionens möjligheter att ta hand om individen			Annat fokus; ex. Specifika åtgärdsprogram Praxis			
Databas	Antal träffar	Inkludering 1	Exkludering 1 (dubletter)	Exkludering 2 (abstract)	Exkludering 3 (fulltext)	Totalt
Scopus	59	59	X	31	4	27
Web of Scier	41	41	34			
LUBSearch	365	X				
EBSCO-host	225	X				

Bilaga 2 – Analysschema

Författare	År	Land	Typ av data	Metod	Fokus	Inställning	T 1.1	T 1.2	T 2.1	T 2.2	T 3
Brown G.R.	2010	USA	Kvalitativ	Fallsstudie	M/F	Psy.sjuk		X			
Brown G.R.	2014	USA	Kvalitativ	Ostrukturerad brevtinterju	Båda	Psy.sjuk	X	X			
Brown G.R. & Moultrie, E.	2009	USA	Kvantitativ	Dokumentanalys	Båda	Psy.sjuk				X	
Clark, K.A. White Highto, J.M. & Pechanik, J.E.	2017	USA	Kvalitativ	Intervjuer	Båda	Ej psy.sjuk				X	
Colopy, T.W.	2012	USA	Kvalitativ	Dokumentanalys	Båda	Ej psy.sjuk				X	
Draeford, L.	2018	USA	Kvantitativ	Enkäter	Båda	Ej psy.sjuk			X	X	
Emt, J.N.	2013	USA	Kvalitativ	Dokumentanalys	M/F	Ej psy.sjuk			X		
Hochdorf, A. Falcato, V.P., Valerio, P. & Vitell, R.	2018	Italien och Brasilien	Kvantitativ	Intervjuer	M/F	Ej psy.sjuk					X
James, V. & Fenstermaker, S.	2014	USA	Kvantitativ	Intervjuer	M/F	Ej psy.sjuk					X
James, V. & Fenstermaker, S.	2016	USA	Kvalitativ	Dokumentanalys	M/F	Ej psy.sjuk	X				
Johnson, R.G., III, McCandless, S. & Rendeos, H.	2019	Latinamerika	Kvalitativ	Intervjuer	M/F	Ej psy.sjuk	X				
Manini, S.	2011	USA	Kvalitativ	Fallsstudie	Båda	Ej psy.sjuk		X			
McCauley, E., Eckstrand, K., Datta, B., Bouyer, B., Brockmann, B. & Brinker-Rohmstein, L.	2018	USA	Kvalitativ	Intervjuer	M/F	Ej psy.sjuk		X		X	
Ostrome, C.S. & Lawrence, A.A.	2016	USA	Kvalitativ	Dokumentanalys	Båda	Psy.sjuk				X	
Pemberton, S.	2013	USA och England	Kvalitativ	Dokumentanalys	Båda	Ej psy.sjuk			X		
Petersen, M., Stephens, J., Dickey, R. & Lewis, W.	1996	Global	Kvantitativ	Enkäter	Båda	Psy.sjuk			X	X	
Reiser, S.L., Bailey, Z. & Sewell, J.	2014	USA	Kvantitativ	Enkäter	M/F	Ej psy.sjuk					X
Rosenberg, R. & Oswin, N.	2015	USA	Kvantitativ	Strukturerade mailintervjuer	M/F	Ej psy.sjuk					X
Rosenberg, R.	2017	USA	Kvalitativ	Strukturerade brevtintervjuer	M/F	Ej psy.sjuk					X
Routh, D., Aress, G., Mahin, D., Stohr, M.K., Hemmoss, C. & Yoo, I.	2017	USA	Kvantitativ	Dokumentanalys	Båda	Ej psy.sjuk			X	X	
Sewell, J. & Jenness, V.	2017	USA	Kvalitativ	Dokumentanalys	M/F	Ej psy.sjuk				X	
Seaton, L. & Jenness, V.	2016	USA	Kvantitativ	Strukturerade intervjuer	M/F	Ej psy.sjuk					X
Simpopoulos, E.F. & King, E.K.	2014	USA	Kvalitativ	Dokumentanalys	Båda	Psy.sjuk			X	X	
Stohr, M.K.	2015	USA	Kvalitativ	Dokumentanalys	M/F	Ej psy.sjuk	X				
White Highto, J.M., Clark, K.A., Altire, F.L., Reiser, S.L., Kerstew, T.S. & Pechanik, J.E.	2017	USA	Kvantitativ	Enkäter	Båda	Ej psy.sjuk				X	
White Highto, J.M., Clark, K.A., Altire, F.L., Reiser, S.L., Kerstew, T.S. & Pechanik, J.E.	2018	USA	Kvalitativ	Intervjuer	M/F	Ej psy.sjuk			X	X	X
Whitman, C.N.	2017	USA	Kvalitativ	Dokumentanalys	Båda	Ej psy.sjuk			X		

Bilaga 3 – Intervjuguide

Intervjuguide

Presentation

Vem är jag? Studiens syfte, mål.

Intervjudeltagarens arbete

Har du erfarenhet av transpersoner?

Ja, Hur gick det?

Nej, Tankar om hur det skulle gå?

Normer i fängelsemiljön

Mellan intagna
Manlighets / kvinnlighetmönster
Transpersoners position på
avdelningen

Möte med intagna

Beteende/attityder
Säkerhet
Leva ut sitt genus? Eller dölja?

Möte med personal

Beteende
Arbete med den intagne
Leva ut sitt genus? Eller dölja?

Placering

Skillnader mellan kvinno- och
mansanstalt

Utmaningar

Hur anser intervjupersonen
att anstalten är förberedd?